

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Vzdělávání k lidským právům

Human Rights Education

Katedra psychosociálních věd a etiky

Husitská teologie – Psychosociální studia

Prezenční forma studia

Vedoucí práce:

doc. ThDr. Václav Ventura, Th.D.

Autor:

Lucie Frišová

Praha, 2013

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala především doc. ThDr. Václavu Venturovi, Th.D. za jeho laskavost, trpělivost a obrovskou vstřícnost při vedení této práce a za čas, který mi v průběhu studia na fakultě Husitské teologické věnoval. Za to, že mě podporoval v tom co dělám a dal mi prostor zkoumat obor akademicky.

Tato práce by nikdy nevznikla nebýt mých kolegů ze školitelské praxe v oblasti neformálního vzdělávání se kterými jsem měla tu čest růst a učit se navzájem od sebe. A konečně bych chtěla poděkovat dalším zaměstnancům fakulty, kteří mi vždy byli oporou, měli pochopení, a bez kterých by tato práce také nevznikla.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Vzdělávání k lidským právům vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 6. 9. 2013

.....

Lucie Frišová

Anotace

Diplomová práce se zabývá oblastí vzdělávání k lidským právům se specifickým zaměřením na inovativní přístupy, které by bylo možné uplatňovat v rámci vyššího odborného a vysokého školství v oblastech zdravotnických oborů, sociálních oborů, oborů charitativní práce, sociální pedagogiky a další příbuzných oborů v oblasti přímé práce s klientem, pacientem či studentem. Práce se snaží popsat z dostupných zdrojů oblast výchovy a formace jedince v oblasti lidských práv. Dále má pak poukázat na současný pohled na vzdělávání k lidským právům a nabídnout inspiraci pro práci na tomto tématu ve výše zmíněných oblastech studijních oborů.

Klíčové pojmy: *Lidská práva, vzdělávání k lidským právům, permanentní občanská formace k lidským právům, inovativní přístupy ve vzdělávání, kompetence k lidským právům, témata lidských práv*

Abstract

This theoretical thesis focuses on area of human rights education with a specific target on innovative approaches, which would be possible to apply in following fields; higher and academic education fields of medical, social work, charity work, social pedagogics and other similar fields, that focus on bringing up professionals for direct client-, patient- or student-care.

From available resources this thesis tries to describe field of education and formation of individual in human rights understanding. Besides that, refers to current view on human rights education and provide with inspiration for working with this theme in upper mentioned fields of studies.

Key words: Human Rights, Human Rights Education, permanent citizen formation towards human rights, innovative approaches in education, competence in human rights, human right themes

Obsah

1. Úvod	8
2. Historický vývoj a kontext problematiky lidských práv a vzdělávání k lidským právům	14
2.1 Vlastnosti lidských práv	15
2.1.1 Klíčové hodnoty určující pro lidská práva	16
2.1.2 Znaký lidských práv	19
2.2 Nárok na lidská práva	20
2.3 Generace lidských práv	21
2.3.1 Práva první generace	21
2.3.2 Práva druhé generace	23
2.3.3 Práva třetí generace	26
2.4. Lidská práva v dějinných souvislostech a základních dokumentech	30
2.5. Vzdělávání a výchova k lidským právům dnes	34
2.6 Nutnost pečovat o lidská práva	40
3. Témata lidských práv	42
3.1 Základní témata lidských práv	43
3.1.1 Občanství a participace	44
3.1.2 Diskriminace, xenofobie, rasismus	47
3.2 Další témata a jejich proměna v čase	50
3.2.1 Media	50
3.2.2 Životní prostředí	51
3.3 Témata týkající se zvláště ohrožených skupin	53
3.3.1 Ženy	53
3.3.2 Děti	54
3.3.3 Senioři	57
3.3.4 Tématika LGBT	62
4. Závěr	67
Seznam použité literatury	70
Shrnutí / Summary	74

Seznam zkratek

ARPOK	Agentura rozvojové pomoci Olomouckého kraje, o.p.s
CoE	Council of Europe / Rada Evropy
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
IFM- SEI	International Falcon Movement – Socialist Educational International
IYNF	International Young Naturefriends/ Mezinárodní mladí přátelé přírody
LGBT	souhrnné označení pro pro lesbian, gay, bisexual, transgender
LP	lidská práva
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NFV	neformální vzdělávání
NFI	Naturefreunde Internationale/ Mezinárodní přátelé přírody
OPIM	Organizace pro integraci menšin
OSN	Organizace spojených národů
SMOK	Síť multikulturních otevřených klubů
TED	Technology, Entertainment, Design, známá platforma proinspirativní řečníky

1. Úvod

„Všechno vyplývá z práv druhých a mé nikdy nekončící povinnosti je respektovat.“

Emmanuel Lévinas

Tématem této diplomové práce je oblast vzdělávání k lidským právům se specifickým zaměřením na inovativní přístupy, které by bylo možné uplatňovat v rámci vyššího odborného a vysokého školství v oblastech zdravotnických oborů, sociálních oborů, oborů charitativní práce, sociální pedagogiky a dalších příbuzných oborů v oblasti přímé práce s klientem, pacientem či studentem.

Z mé dosavadní praxe vyplývá, že téměř v žádné z oblastí studovaných oborů, u kterých se předpokládá styk s dalšími osobami, by zavedení těchto přístupů a uceleného programu v oblasti vzdělávání k lidským právům nebylo zbytečným krokem.

Zpětná vazba ze strany pedagogů i studentů tam, kde tyto přístupy byly aplikovány, byla vždy velmi pozitivní. Přesto se zdá, že v současných studijních oborech je prostor věnovaný této oblasti jako nedostačující. Chybí využitelné metodické přístupy, praxe a odvaha pedagogů a profesorů se této oblasti v rámci výuky věnovat.

Žádá si totiž celkovou změnu v přístupu. Aby se něco změnilo, je zapotřebí osobní odvahy a chuti pracovat nad rámec svých běžných zvyklostí u pedagogů. Dále jsou zapotřebí osvojení nových přístupů ve vzdělávání a snížení počtu posluchačů či studentů v jednom semináři. Je také zapotřebí pustit se do práce s celým kompetenčním profilem jednotlivce. Lidská práva

jako taková zasahují totiž kromě znalostí, dovedností a zkušeností jednotlivce také jeho postojovou složku.

V poslední době se postupně zařazuje do rámcových vzdělávacích plánů na základních a středních školách výchova k lidským právům. O této situaci pojednává například diplomová práce Eckertové (2010), která ve své práci zmiňuje hlavně význam sociální pedagogiky a možnosti dané tím, že sociální pedagogové a jejich pracovní náplň často nejsou přímou součástí rámcových vzdělávacích programů. Dále také zmiňuje potřebu součinnosti rodiny, školy a organizací a institucí, které vyplňují oblast neformálního učení jedince, pro plnohodnotný osobnostní rozvoj jedince a jeho chápání a ctění základních lidských práv.

Nicméně z mé vlastní dlouholeté praxe v oblasti vzdělávání k lidským právům vyplývá, že prostor, který je v základním a středoškolském vzdělání této oblasti vymezen, se často omezuje na seznámení se se základními dokumenty ošetřujícími problematiku lidských práv (obvykle se jedná o následující: Úmluva o právech dítěte, Všeobecná deklarace lidských práv, Listina základních práv a svobod a Ústava ČR).

V rámci rozvoje kompetence jedince se tedy jedná pouze o složku znalostí. Ta však s ohledem na všeobecný trend memorování v českém školství, založeném primárně na hodnocení schopnosti kvantifikace znalostí, často nezanechává v jedinci výraznější stopu rozvinuté kompetence v oblasti chápání lidských práv. Takto vyzbrojen pak tento člověk postupuje ve svém vzdělávání dál.

Naprosto nedostačující je pak poskytovaný prostor v dalším vzdělávání. Na českém trhu dostupná literatura je často spíše teoretickým pojednáním nebo právním výkladem, než čímkoliv jiným.

A tím se celá oblast lidských práv, něco nám přirozeného, co by měl každý chápat a vztahovat se k tomu, vzdaluje od našeho života a zůstává v našich myslích pouze skrze výrazné lidsko-právní kauzy. Poznáváme je skrze kampaně velkých nevládních organizací bojujících za lidská práva, skrze příběhy chudoby a bezpráví v regionech nám velmi vzdálených, či jako znalost textů upravujících tuto problematiku avšak bez hlubšího chápání, jak tyto texty vznikaly. A také jak se promítá ošetření problematiky lidských práv legislativně do života běžného člověka – občana.

Nabízí se tedy několik otázek. Jaké volit vhodné přístupy v rámci výuky a výchovy k lidským právům? Proč je vhodné a nutné dávat více prostoru pro práci s lidskoprávní tematikou právě u studijních oborů zdravotnických, sociálních, oborů charitativní práce, sociální pedagogiky a dalších příbuzných oborů v oblasti přímé práce s klientem, pacientem či studentem? Co se tím může dlouhodobě změnit? Proč by tyto předměty měly dostat přednost před dalšími odbornými znalostmi v daném oboru, které jsou pro výkon budoucího povolání klíčové?

Práce si v první řadě klade za cíl **popsat z dostupných zdrojů oblast výchovy a formace jedince v oblasti lidských práv**, prezentované přístupy a informace v rámci ČR a Evropy.

Dále si klade za cíl **poukázat na současný pohled na vzdělávání k lidským právům a nabídnout inspiraci pro práci na tomto tématu ve výše zmíněných oblastech studijních oborů**. Inspirací může být má dlouholetá zkušenost osobní a také zkušenost organizací, ve kterých působím. Při této praxi se některé přístupy více osvědčily.

To vše na základě dostupných textů v kombinaci s mnohaletou praxí a testováním těchto přístupů. Teoretické poznatky jsou místy doložené mými **praktickými příklady**, což může být inspirací, jak se dá v oblasti vzdělávání lidských práv pracovat.

V neposlední řadě je cílem této práce zdůvodnit a zdůraznit potřebu celoživotní formace - celoživotní výchovy v oblasti lidských práv. Obecně je celoživotní přístup k učení, vzdělávání a výchově trendem posledních let v rámci Evropské unie a jejích členských států. Stejně jako práce s klíčovými kompetencemi pro celoživotní učení napříč formálním a neformálním vzděláváním.¹

V posledních dvou dekadách se významné instituce zavázaly k práci na vzdělávání a výchově k lidským právům (jejich ochraně) a k tomu samému vybídlly také své členské státy. V roce 1993 se konala světová konference o lidských právech která deklarovala, že vzdělávání k lidským právům je pro udržení míru a pochopení mezi národy klíčové. Organizace spojených národů (dále jen OSN) později v rámci svého programu formulovala závazek v podobě Dekády pro vzdělávání k lidským právům v letech 1995 – 2004. V rámci něhož vyzvala všechny své členské státy k aktivní účasti na budování „univerzální kultury lidských práv“. Další kroky následovaly v rámci evaluace tohoto programu i v dalších letech a pokračují až do dnešní doby (Brander, 2012, s.17 a s.20-21).

V roce 2010 Rada Evropy (Council of Europe, dále jen CoE) vydala mimo jiné Chartu Rady Evropy o vzdělávání k demokratickému občanství a lidským právům v rámci doporučení CM / Rec (2010) 7, která byla přijata 47 členskými státy.² Státy se tak zavázaly postupně zařazovat do své výuky na všech stupních základního, akademického i dalšího profesního vzdělávání výchovu k lidským právům (Brander, 2012, s.22).

---

¹ Informace dostupné z internetové stránky na: ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A

² Informace dostupné z internetové stránky na: Education for Citizenship and Human Rights. [online]. [cit. 2013-05-25]. Dostupné z: <http://www.coe.int/t/dg4/education/edc/>

Dále bych chtěla **poukázat na přístupy a nástroje jenž mohou být velmi jednoduché, ryze praktické a blízké každodennímu prožívání jedince a jeho vztahování se k profesi.** Stejně jako jeho vztahování se k zážitkům, které přináší život sám a které často formují charakter jedince a ovlivňují jeho postoje a názory. A jako takové jsou tyto přístupy lehce přenositelné do života jedince i mimo jeho profesní působení. Cesta v oblasti vzdělávání k lidským právům je cestou zjednodušení tématu a přiblížení jeho obsahu praktickými přístupy.

Většina praktických příkladů uvedených v této práci či reference k dosavadní praxi se vztahuje výhradně k mé osobní zkušenosti a případně zprostředkovaně ze zkušenosti mých kolegů, se kterými dlouhodobě spolupracuji v rámci lektorské a školitelské činnosti.

Důležité je také zmínit, že pohled na problematiku je pohledem člověka, který se zabývá praktickou stránkou výchovy k lidským právům s různými cílovými a věkovými skupinami, nikoliv pohled právníký, řešící výklad práva a jeho původ. Konceptuálně je tento přístup spíše ku prospěchu věci, pokud závěry této práce mají být praktické návody pro další praxi v oblasti vzdělávání k lidských právům.

Velkou část této diplomové práce se držím tematického dělení dle jednoho z hlavních zdrojů této diplomové práce - Kompas (Brander, 2006). Tyto důvody jsou v zásadě tři.

Za prvé toto dělení odpovídá mému chápání oblasti vzdělávání a výchovy k lidským právům, nabízí i pohled na všechny složky v oblasti kompetence k lidským právům – tedy mapuje podklady pro znalosti, dovednosti, postoje.

Za druhé je to dlouholetá a zavedená praxe, ve které se pohybuji, a plně tak odpovídá mým praktickým zkušenostem s lektorováním v této oblasti.

Bylo by těžké popřít Kompas jako hlavní zdroj a inspiraci. Zvláště v případě, že se aktivně podílím na doručení akreditovaných školicích aktivit s tímto manuálem, v kurzech které akreditovalo pro učitele, pedagogické pracovníky a pedagogy volného času Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT).

Třetím důvodem je, že tato publikace je svou podstatou výjimečná. Byla přeložena již do více než 32 jazyků napříč kulturním rozhraním, zahrnujíc například Japonsko, arabsky mluvící země a většinu zemí na území Evropy a Kavkazu. Pracovat s tématem tak citlivým, jako jsou lidská práva a přesto si zachovat porozumění a otevřenost v tolika různých kulturních a náboženských rozhraních je výjimečné. Jako takový se manuál stal komunikačním a propojujícím nástrojem školitelů a pracovníků v širokém světě. Navíc došlo v roce 2012 k jeho přepracování a vydání aktualizované verze pro další dekádu výchovy k lidským právům, které jsme já a mí kolegové součástí.

2. Historický vývoj a kontext problematiky lidských práv a vzdělávání k lidským právům

„Lidská práva jsou jako brnění: chrání nás. Jsou jako pravidla, protože nám říkají, jak se máme chovat. A jsou jako soudci, neboť se jich můžeme dovolávat. Jsou abstraktní – podobně jako city. A stejně jako city jsou vlastní každému a existují bez ohledu na to, co se děje.

Jsou jako příroda, protože mohou být poškozována. A jsou jako duše, jelikož nemohou být zničena. Stejně jako čas měří všem stejně – chudým i bohatým, starým i mladým, bílým i černým, velkým i malým. Poskytují nám respekt a zavazují nás, abychom i my přistupovali k jiným lidem s respektem. Podobně jako v případě dobra, pravdy a spravedlnosti se nedokážeme shodnout na jejich definici, ale rozpoznáváme je, když se objeví před námi.“
(Brander, 2006, s.283)

Úvodní text charakterizuje to, že uchopení lidských práv nebylo v lidských dějinách nikdy jednoduché a prošlo si zvláště v posledním století dynamickým vývojem.

Co tedy můžeme o lidských právech dnes říct? Proč je vůbec dobré znát jejich historický kontext? Jak se vyhnout studiu nespočtu právně více či méně závazných dokumentů či filosofických textů a přesto získat základní náhled a porozumění tomu, co to jsou lidská práva a jaký je jejich historický kontext?

V této kapitole bych ráda zjednodušila pohled na vývoj a charakteristiky lidských práv. Právě toto zpřístupnění tématu je vhodným předpokladem pro práci v oblasti vzdělávání a výchovy k lidským právům a umožňuje rozvinout komplexně kompetenci jedince v oblasti lidských práv a zároveň jej vyzvat ke kritickému myšlení a ne jen slepému studování právních

dokumentů z různých období. Tato kapitola tedy v zásadě slouží jako podklad pro složku rozvoje znalostí (součástí kompetence jsou znalosti, dovednosti, postoje).

Božena Komárková závěrem své knížky Lidská práva říká: „Lidská práva od svých osvícenských počátků až po poslední dokumenty OSN jsou výbavou člověka na cestu nedokonalým světem a pomocí, aby mohl žít odpovědně.“ (Komárková, 1997, s.95)

2.1 Vlastnosti lidských práv

Při práci s tématem lidských práv se ukázalo klíčové, si je vždy na počátku se studenty či účastníky nějakým způsobem charakterizovat, zarámovat. To slouží jako otevření celého tématu a také k navození atmosféry, kde se jednotlivci nebojí říct, co ví a neví o lidských právech, a případně klást otázky. Přistupujeme k této aktivitě téměř vždy ještě před tím, než se dostaneme k znalostem významných lidskoprávních dokumentů.

Příklad z praxe 1

Napříč všemi věkovými skupinami jsme se opakovaně se svými kolegy ptali na jednoduchou otázku: Co jsou to vlastně lidská práva? Co se vám vybaví? A následně jsme nechali plynout volný brainstorming.

U dospělých i u nejmenších dětí se objevují základní asociace s dokumenty jako je Ústava ČR, s institucemi jako například Evropský soud pro lidská práva. Dále pak konkrétní klíčová slova rasismus, xenofobie, Romové, Židé, druhá světová válka, symbol paragrafu. Z toho je patrné, že lidé si asociují problematiku lidských práv s konkrétními „hmatatelnými věcmi“ – to k čemu se mohou vztahovat, čeho se mohou dotknout, co si mohou přečíst či s čím mají nějakou bližší osobní zkušenost.

Dále se pak ptáme na to, jaké jsou podle nich vlastnosti lidských práv. Zde se dá říct, že se účastníci buď úplně ztratili nebo se naopak zcela přirozeně velmi přibližovali kategoriím, které uvádím dále v této podkapitole. Každá skupina zkrátka reaguje trochu jinak.

Jaké tedy jsou základní vlastností lidských práv? Co o nich můžeme vlastně říct?

2.1.1 Klíčové hodnoty určující pro lidská práva

Můžeme říct, že **klíčové hodnoty**, které lidská práva provází, jsou lidská **důstojnost** a lidská **rovnost**. Svým charakterem vymezují úplně základní normy pro zachování důstojného rozměru lidského života, jak se o tom zmiňuje například manuál Kompas (Brander, 2006, s.284). Dalším důležitým, a dost možná tím nejdůležitějším aspektem, je **univerzálnost** lidských práv. Ta vyplývá z faktu, že by si lidé alespoň v těchto dvou hodnotách měli být rovni, ať již žijí kdekoli na světě a náleží k jakékoliv komunitě či kultuře. Že to není vždy v realitě zaručeno neznamena, že tento fakt lidským právům nenáleží.

Z výše uvedených se dále dají dle Kompassu (Brander, 2006) odvodit další hodnoty:

„Z těchto dvou základních hodnot lze odvodit mnohé další, které umožňují přesněji vymezit praktické soužití lidí a společností. Patří k nim například:

Svoboda, protože svobodná vůle je důležitou součástí lidské důstojnosti. Muset udělat něco proti své vůli ponižuje lidského ducha.

Respekt vůči druhým, protože nedostatek respektu popírá individualitu člověka a jeho důstojnost.

Nediskriminace, protože rovnost v lidské důstojnosti znamená, že bychom druhé neměli posuzovat podle nepodstatných tělesných (nebo jiných) vlastností.

Tolerance, protože netolerance naznačuje nedostatek respektu k odlišnosti; rovnost neznamena totožnost a *uniformitu*.

Spravedlnost, protože lidé, kteří jsou si rovni ve své důstojnosti, si zaslouží stejné zacházení.

Zodpovědnost, protože respektování práv druhých vyžaduje zodpovědnost a za vlastní jednání.“ (Brander, 2006, s.284)

Příklad z praxe 2

*V praxi se osvědčilo pracovat s tím, co si jednotlivci vybaví pod jednotlivými pojmy jako jsou důstojnost, rovnost, svoboda, respekt vůči druhým. Co pro ně osobně znamená spravedlnost a zodpovědnost. Jak vypadá společnost, která je nediskriminující. Aktivita k tomuto sloužící mohou být bez ohledu na cílovou skupinu voleny zážitkové, „hravější“. Často pro ně využíváme metodu „Divadlo utlačovaných“ (z anglického *Opressed Theatre* nebo také *Forum theatre*). Základem je navození situace, příběhu, který se ke klíčovému slovu vztahuje, a bezpečný prostor pro vyjádření emocí a pocitů jednotlivců. Další takovou metodou může být některá z facilitačních technik jako je například „akvárium“ (z anglického *Fishbowl*, neboli kulaté akvárium, které lze pozorovat z venku, ze všech stran), nebo běžně používané jednoduché techniky jako je pantomima, opis slova, či „Máš jednu minutu“. Pracovat se dá také s neverbálními technikami, kdy lidé vyjádří své pocity výtvarně a až v druhém kroku je popisují slovně v rámci sdílení s ostatními. Je dobré dát takovýmto aktivitám čas a prostor, protože se tím tvoří ploché a rovné dno další práce v oblasti vzdělávání k lidským právům.*

Zastavím se teď ještě na chvíli u pojmu svoboda. **Svoboda** se zdá být klíčovou hodnotou i u ostatních autorů, Komárková (1997, s.72-73) říká, že svoboda je hodnotou jednou z mála obecně žádoucích a jejím nejobecnějším znakem je subjektivní zážitek, který o ní člověk má. Hlubší pohled na svobodu pak mapuje Anzenbacher (2001, s.71-75), který rozlišuje **svobodu jednání a svobodu rozhodování** v kontrastu se **svobodou mravně relevantní**, neboli transcendentální. Svoboda jednání je vnějším prostorem pro jednání člověka, to jaké mu dává možnosti okolí. Svoboda rozhodování se naopak týká vnitřního prostoru člověka, schopnost klást si cíle a uskutečňovat je. Svobodu mravně relevantní chápe Anzenbacher v rámci odkazu na Kanta jako svobodu volby a chtění, nezávislou na přírodní kauzalitě, jako mravní autonomii.

Sokol (Sokol, Pinc, 2003, s.115-121) se dívá na svobodu v rámci eseje hned ze třech úhlů pohledu a mluví o jejích třech formách:

1) svoboda jako odstranění vnějších překážek (první, kterou si často člověk uvědomí, touha mladého člověka mít vlastní klíče od bytu)

2) svoboda jako možnost volby (mohu si vybírat z různých typů zboží a služeb, což pro naši společnost nebývalo vždycky zvykem)

3) svoboda jako hra setkání a střetnutí dvou svobod (jedinci si navzájem v různých situacích vzájemně dávají prostor nebo naopak nastavují hranice dle daných pravidel).

Platí známá fráze: „kde začíná svoboda jedince končí často svoboda někoho jiného.“ Aby mohla být zachována práva na základní svobody většiny, je často nutné omezit osobní svobodu jednotlivce, který se provinil vůči obecným zákonitostem. Obecně nastavená pravidla tak vlastně nabízejí v konečném důsledku jasná pravidla hry a tedy větší svobodu těm, kteří se v rámci pravidel pohybují.

Právě Jan Sokol a Božena Komárková jsou na české půdě přístupnými a stravitelnými autory, kteří umí promlouvat k širší veřejnosti srozumitelným způsobem. Sokol pak vhodně přibližuje téma svobody dále třeba na chápání volného času a nakládání s ním (Sokol, 2002, s.196).

2.1.2 Znaký lidských práv

V naší praxi se ustálila práce se třemi základními znaky lidských práv tak, jak se na nich shodla mezinárodní společnost a také tak, jak s nimi pracuje manuál Kompas (Brander, 2006, s.284), já k nim ještě připojuji čtvrtý, který často zaznívá během naší práce, a to sice:

Lidská práva jsou nezcizitelná, jsou nedělitelná, vzájemně závislá a provázaná a konečně jsou univerzální jak již bylo zmíněno výše. To platí bez ohledu na to, kolik článků má jaká charta a deklarace.

To, že jsou lidská práva **nezcizitelná**, znamená, že o ně za žádných okolností nemůžeme přijít. Můžou nám být krátkodobě omezena. Může to být dáno přírodními podmínkami nebo rozhodnutím státu či společnosti. Může se jednat o část z našich lidských práv, která jsou omezena například v důsledku trestných činů, nebo v době mimořádných situací. Například karanténa v době epidemických onemocnění, zákaz vycházení v období válečných konfliktů či živelných katastrof.

Jejich **nedělitelnost, vzájemná závislost a provázanost** znamená to, že jednotlivá lidská práva nelze vnímat odděleně, jedním právem potlačovat druhé. Nelze je také jednotlivě uplatňovat. I když by se zdálo, že základní právo, právo na život je ostatním nadřazené, je daleko spíše určujícím pro ostatní z rodiny lidských práv, která dále rozvíjí kvalitu tohoto života.

A konečně, jsou **univerzální**. Platí pro všechny lidi na celém světě, ve všech časech. Tato univerzálnost zároveň nepopírá odlišnosti těch, kterým

lidská práva náleží. Jejich univerzálnost platí pro všechny bez ohledu na původ, barvu pleti, náboženské a kulturní vyznání, pohlaví jazyka a dalších atributů. Univerzalita a univerzálnost lidských práv byla mnohokrát zakoušena historií.

Významně jí otřásl události dvacátého století, jak o tom blíže píše například Komárková (1990, s.205), která zmiňuje jakým způsobem se vůči univerzalitě vymezily dva velké politické směry italský fašismus a německý nacismus, které na dlouhá léta ovládly Evropu. Spolu s nimi byla nastolena nerovnost mezi lidmi.

Dalším charakteristickým znakem je, že lidská práva jsou **přirozená**. Při-rodili jsme se do tohoto světa jako lidské bytosti a s tím, jak jsme se přirodili my, přirodila se s námi i naše práva. Často klademe otázky o počátku a konci života. Právě tyto otázky jsou často sporným tématem lidských práv, ke kterému různé kultury a národnosti zaujímají rozdílná postoj. I přesto, v transcendentálním slova smyslu se k naší osobě přirodilo i veškeré právo této osobě náležící, před i po pomyslné hranici toho, co konvenčně rozeznáváme jako život.

2.2 Nárok na lidská práva

Právo obecně nám dává možnost si něco nárokovat, něčeho se dovolávat. I zde však zaujímají lidská práva speciální pozici. Vycházejí z podstaty toho, že jsou „lidská“ a nárok na ně tak vzniká každému jen proto, že je člověkem, osobou. Není tudíž druhé strany, vůči které si je třeba právo nějak nárokovat. Nezávisí na tom, zda nám je někdo slíbil.

Na čem se tedy nárok na lidské právo zakládá?

Jednoduše to vysvětlují tvůrci manuálu Kompas (Brander, 2006, s.283), kteří říkají, že nárok na lidské právo je v samé podstatě nárokem morálním, který sám o sobě spočívá na mravních hodnotách. V našem evropském kulturním rozměru má pak tento morální nárok silný základ v křesťanství.

Komárková k tomu říká: „Lidská práva, nedotknutelná státem a jakýmkoliv kolektivem, mají jenom jednu trvalou záruku a oporu. Je to křesťanství, jak je formulovala reformační theologie, která se stala hrází všech totalit, jež se až dosud v historii objevily.“ (Komárková, 1997, s.57)

2.3 Generace lidských práv

Pro lepší chápání historického kontextu lidských práv je vhodné pracovat s následujícím dělením na generace lidských práv. Přesto, že není zdaleka rozšířené a známé, pracuje s ním jak zahraniční tak česká literatura (Brander, 2006, Brander, 2012, Komárková, Hejdánek, 1990).

Ve školním prostředí se málokdy setkáváme s tím, že by se s tímto dělením pracovalo, přestože nabízí transdisciplinární příležitost propojit si vývoj lidských práv s poznatky z dějin a filosofie. Kromě toho, že toho dělení vykresluje dějinnou linku, vykresluje stejně dobře i vrstvení a rozvíjení se lidskoprávní tematiky. Jednotlivé generace lidských práv totiž řeší odlišné problémy lidských práv, jak uvádí manuál Kompas (Brander, 2006, s.25).

2.3.1 Práva první generace

Práva první generace bývají také nazývaná *práva svobody*. Jsou to práva občanská a politická.

Pokud se podíváme, jaké znalosti si běžný člověk odnáší do života, je to často znalost a pochopení lidských práv na úrovni první generace – k první generaci se totiž pojí vznik většiny důležitých formulovaných lidskoprávních dokumentů (o kterých se stručně zmiňuji v další podkapitole). Kompas (Brander, 2006, s.25) uvádí, že témata týkající se první generace lidských práv spadají obsahově právě do formálního vzdělávání, kde se vyučují v rámci předmětů jako jsou občanská a politická výchova, někdy také právní výchova.

„Teoretické základy těchto práv byly položeny v 17. a 18. století vycházely především z úvah o politickém životě. Postupně se začalo připouštět, že ani mocný stát by některé věci neměl dělat a že by lidé měli získat určitý vliv na politiku, která se jich týká. Dva základní pojmy **lidská svoboda a ochrana jednotlivce a před zásahy státu.**

- **Občanská** práva poskytují jednotlivcům minimální záruky tělesné a mravní nedotknutelnosti a uznávají sféru jejich osobního svědomí a přesvědčení. Patří k nim například právo na rovnost a svobodu, svoboda náboženství, svoboda projevu, právo nebýt mučen nebo právo na život.
- **Zákonná** práva jsou běžně řazena do kategorie občanských práv. Poskytují lidem procesní ochranu před právním a politickým systémem, například ochranu před svévolným zatčením a zadržením, právo být považován za nevinného, dokud není u soudu prokázána vina (tzv. presumpce nevinny), nebo právo odvolání.
- **Politická** práva jsou nezbytná k účasti na politickém životě společnosti. Patří k nim například volební právo, právo vstoupit do politické strany, právo se svobodně sdružovat a zúčastňovat se shromáždění, právo na vyjádření vlastního názoru a na přístup k informacím.

Tyto kategorie jsou nejednoznačné a jsou pouze jednou z mnoha možností klasifikace práv. Většina z nich spadá do více než jedné kategorie – například právo na vyjádření vlastního názoru je jak právem občanským, tak politickým.“ (Brander, 2006, s.291-292)

2.3.2 Práva druhé generace

Práva druhé generace jsou takzvaná práva rovnosti, jak zmiňuje Kompas (Brander, 2006, s.25). Patří k nim práva sociální, ekonomická a kulturní. V rámci formálního vzdělávání bývají práva této generace opomenuta, nebo jsou ukryta v kurikulu jiných aktivit.

Pro srovnání Komárková říká: „Jsou-li rozum a svobodná vůle rozhodujícími sociálními silami přejímá člověk v sociální sféře odpovědnost za vše, co se děje. Nekonfrontuje se staticky s danou zkušeností, ale sám vytváří řád svého života a na svou odpovědnost jej též přetvořuje. Neodhaluje jeho vzor v definitivním věčném řádu, ale vytváří jej se vším rizikem omylu, který je nutno napravovat.“ (Komárková, Hejdánek, 1990, s.124)

Je tedy nutné ve vztahu k právům sociálním a ekonomickým dát dostatek prostoru jedinci pro převzetí odpovědnosti a nebudovat v něm závislost na právním řádu.

„Duch energie průmyslového věku se v novém pojetí svobody přihlásil o slovo. Odrazil se i v otázce o nejlepší formu státu a jeho ústavy.“ (Komárková, Hejdánek, 1990, s.124)

Za co dalšího má tedy zodpovídat stát v období druhé generace? Co si občané nárokují?

„Tato práva se týkají vzájemného soužití a spolupráce lidí a jejich základních životních potřeb. Jsou založena na myšlenkách **rovnosti** a

zajištění přístupu k nepostradatelným sociálním a ekonomickým statkům, službám, příležitostem. Předmětem zvýšeného mezinárodního zájmu se stala v období rané industrializace a vzestupu dělnické třídy. Tyto procesy podnítily vznik nových požadavků a nových představ o životě v důstojnosti. Lidé si začali uvědomovat, že pro život v důstojnosti je zapotřebí více než jen to, aby stát nezasahoval do soukromých záležitostí, jak to navrhuje občanská a politická práva.

- **Sociální** práva jsou nezbytná k plné účasti na životě společnosti. Patří k nim právo na vzdělání, právo založit a mít rodinu, ale také mnohá z práv, která jsou často považována za občanská – například právo na odpočinek, na zdravotní péči, na soukromí a právo nebýt diskriminován.
- **Ekonomická** práva zahrnují právo na práci, na přiměřenou životní úroveň, na bydlení a právo na starobní nebo invalidní důchod. Ekonomická práva odrážejí skutečnost, že pro život v důstojnosti je zapotřebí určitá minimální úroveň materiálního zabezpečení, a také to, že pokud člověk nemá smysluplnou práci nebo střechu nad hlavou, může ho to psychicky ponižovat.
- **Kulturní** práva se vztahují k „životnímu stylu“ určité kultury a často je jim věnováno méně pozornosti než jiným typům práv. Patří k nim právo svobodně se účastnit kulturního života společnosti a v jistém smyslu také právo na vzdělání. Pro zachování menšinových kultur v rámci širší společnosti jsou však důležitá i mnohá další práva, která oficiálně nejsou označována jako kulturní – například právo nebýt diskriminován nebo právo na rovnou ochranu před zákonem.“ (Brander, 2006, s.292)

Příklad z praxe 3

Po mnoho let náležím jako člen k organizaci, která nese jméno International Young Naturefriends³ (Mezinárodní mladí přátelé přírody, dále jen IYNF), měla jsem možnost v ní také strávit téměř osm let jako zaměstnanec. Po několik let bylo mou zodpovědností starat se o komunikaci se všemi národními pobočkami. Velice si této zkušenosti vážím, protože jsem díky ní mohla pochopit vývoj občanské angažovanosti v Evropě.

IYNF je organizace, která se vydělila ze své mateřské zastřešující organizace teprve v šedesátých letech, kdy se názorově začala výrazně rozcházet mládežnická struktura a původní hnutí Naturefreunden.

Přátelé přírody, dnes zastřešování organizací Naturefreunde Internationale⁴ (Mezinárodní přátelé přírody, dále jen NFI) jsou původně dělnickým hnutím německy mluvících zemí. Dělníci se sdružovali pod heslem „Berg Frei!“ při takzvaných domech přátel přírody (Naturefreunde Haus), které stavěli společně v přírodě a v horách. To celé jako tichý a konzistentní odpor vůči třídním rozdílům, Berg Heil hnutí – dnešní Alpen Verain, díky kterému se mladí bohatí muži mohli vydávat za účelem trávení volného času do hor jež byly tehdy ostatním zapovězeny. Hnutí se zrodilo ze silné potřeby vymanit se z toho řádu a mít možnost sdružovat se a trávit volný čas v přírodě, v kontrastu s těžkou prací v industriálním prostředí prvních továrních výrob. Vznik naší organizace, její kořeny a počátky existence, tak živě dokumentují potřeby lidí v době formování druhé generace lidských práv. Tyto potřeby pak předznamenaly vznik velmi silného hnutí, které si své hodnoty založené na trávení volného času v přírodě a v komunitě přátel,

---

³ Stránky organizace International Young Naturefriends.[online]. [cit. 2013-05-31]. Dostupné z: <http://www.iynf.org/about-us/what-iynf>

⁴ Stránky hnutí Naturefriends.[online]. [cit. 2013-05-28]. Dostupné z: http://www.nfi.at//index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=63

dobrovolné činnosti a lásce a péči ke svému okolí, zachovalo až do dnešních dní. V posledních letech se pozornost a dobrovolná činnosti NFI promítá do koloniální Afriky a směrem k udržitelnému turismu, obojí za účelem chránit cenné přírodní zdroje, vysazovat stromové porosty tam, kde masivně ubývají a pomáhat budovat lokální společenství tam, kde jsme jako Evropané před lety napáchali v rámci kolonizace nemálo škod na tamní společnosti a místních přírodních zdrojích.

Tento fakt uvedený na praktickém příkladu reflektuje také manuál Kompas: „Sociální a ekonomická práva dlouho nebyla uznávána za rovnocenná s občanskými a politickými právy, a to z ideologických i politických důvodů. Ačkoli se běžnému člověku zdá samozřejmé, že takové požadavky jako minimální životní úroveň, bydlení a rozumné pracovní podmínky jsou podstatnými předpoklady života v důstojnosti, politici nebyli příliš ochotni je uznat. Jedním z důvodů bezpochyby bylo to, že zajistit základní sociální a ekonomická práva všem lidem na celém světě by vyžadovalo masivní přerozdělení zdrojů.“ (Brander, 2006, s.293)

2.3.3 Práva třetí generace

Práva třetí generace, někdy také nazývána práva *solidarity*, jsou práva teprve se rodící, jak reflektuje Kompas (Brander, 2006, s.26). To proto, že nejsou vždy zcela uznávána. „Vztahují se ke *kolektivním* právům společnosti nebo národů. – jako je například právo na trvale udržitelný rozvoj, na mír nebo na zdravé životní prostředí. V současné době se rozvíjí oblast výchovy, zabývající se těmito právy – patří k nim například ekologická výchova, výchova k míru nebo rozvojová výchova.“ (Brander, 2006, s.26)

Z toho je patrné, že tato práva přesahují úroveň států a žádají si úroveň zodpovědnosti v každém z nás. Právě předměty jako globální a rozvojová

výchova pomáhají od útlého věku budovat v jedinci smysl pro zodpovědnosti a schopnost „myslet globálně, jednat lokálně“ a domýšlet účinky svých činů.

Komárková k tomu píše: „Lidská práva nejsou ohrožena jen ultimativními nároky politických náboženství, ale i konzumním životním stylem současného člověka. [...] Je zvláštním paradoxem států vyznávajících marxismus, jenž povýšil ve své teorii občanství na nejvyšší životní polohu, že svými metodami centralismu a politického dohledu na všechny oblasti života zbavují občany zájmu o veřejné věci a činí jim soukromý život spolu s jeho konzumními požitky jedinou životní hodnotou. Život zbavený odpovědnosti pozbývá stupňovanou měrou napětí mezi tím, co jest a co býti má, a tím i současně pozbývá i tvůrčí sílu. Život se v takovém systému vrací do poloh pouhé rekapitulace biologických pochodů.

Lidská práva jsou elementární podmínkou život v moderní společnosti. Mluví-li se o současném věku jako o věku lidské dospělosti, znamená to, že stav současné civilizace, stupeň obecné vzdělanosti, technické možnosti rychlých a odborně kvalifikovaných informací přináší lidem možnost, aby jednali odpovědně, a to přes stoupající složitost moderního sociálního života a jeho odosobněné struktury. Moc svobodného slova je veliká.“ (Komárková, Hejdánek, 1990, s.218 – 219)

Co tedy dále říká k neohrazené skupině kolektivních práv manuál Kompas (Brander, 2006, s.294 – 295), který je v podstatě jediným dostupným materiálem shrnujícím aktuálně se vyvíjející soubor práv třetí generace? Je důležité uvědomit si, že tato souborná práva společenství jsou definována za pochodu. Často jsou společenství nadnárodního charakteru nucena reagovat na svižně se vyvíjející technologie. Lidský pokrok v oblasti technologií, medicíny, možnost cestovat do vesmíru, rozvoj jaderného zbrojení, obchod s orgány na transplantace, živelné katastrofy zapříčiněné jednostranným

využíváním dostupných zdrojů a další podobné faktory působí tlak na formování kolektivních práv, která přesahují hranice států.

Jejich důležitým aspektem je rozměr solidarity.

Z pohledu **vědy a medicíny** jsou tedy součástí kolektivních práv například otázky týkající se:

- **interrupce** a posuzování co již je a co ještě není lidský život – v dnešní době již je běžné zachraňovat plody o váze kolem jednoho kilogramu, takový jedinci často nesou trvalé následky po celý další život, v některých kulturách i našem kulturním rozhraní dochází k nekalým praktikám, kdy je plodnost a těhotenství žen ukončováno bez jejich vědomí (případy stížností příslušnic romského etnika)
- **asistovaná reprodukce** – etika zahrnující nemožnost uměle vybírat pohlaví dítěte apod.
- **problematika eutanázie** – opět palčivá otázka záchranné medicíny, která často neřeší kvalitu života, ale pouze zachování života jako takového
- **dárcovství orgánů** – podmínky, za jakých jsou orgány poskytovány, etika dárcovství a čekatelských pořadníků, finanční aspekty, černý trh s orgány atd.
- **nakládání s lidským genetickým odpadem** – s postupem technologií se stala každá tkáň potencionálně nebezpečnou pro zneužití v genovém inženýrství
- **prediktivní genetické testy** – účel, za kterým se provádějí, proč se takové informace vůbec zjišťují
- **vývoj nových léků** – farmaceutické kartely, které brání uvedení důležitých, život zachraňujících léků na trh z důvodu setrvávajících patentů apod.

- **Neetické pokusy na lidech** – nejčastěji v době válečných konfliktů, dodnes nevyřešené otázky původu těl Asiatů, kteří byli plastinováni za účelem výstav struktur lidských těl (výukové výstavy).

Poměrně precizně se těmto tématům věnují autoři Munzarová (2005a, b) a Rotter (1999).

Příklad z praxe 4

Poměrně rozsáhlé praxi v oblasti vzdělávání k lidským právům se věnuje v současné době celorepublikový síťovací projekt SMOK⁵ (Síť multikulturních otevřených klubů, dále jen SMOK), který sdružil a propojil několik nevládních neziskových organizací, které pracují s tématem multikultury, jinakosti, odlišnosti v jakékoliv její podobě. Mezi nimi stojí za to zmínit ve vztahu k problémům, které řeší třetí generace lidských práv, dvě:

- *ARPOK⁶ – Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje, o.p.s.*
- *NESEHNUTÍ⁷ -NEzávislé Sociálně Ekologické HNUTÍ*

Obě tyto organizace oplývají bohatým arzenálem aktivit, příruček a dalších zdrojů pro práci v oblasti globální a rozvojové výchovy. Důležité také je, že působí regionálně a že se všechny programy nesoustředí jen na Prahu.

---

⁵ Stránky projektu SMOK (Síť multikulturních otevřených klubů). [online]. [cit. 2013-05-30]. Dostupné z: <http://smok.askcr.cz/>

⁶ Stránky organizace Agentura rozvojové pomoci Olomouckého kraje. [online]. [cit. 2013-05-24]. Dostupné z: <http://www.arpok.cz/index.php/cs-CZ/>

⁷ Stránky organizace Nesehnutí. [online]. [cit. 2013-05-24]. Dostupné z: <http://nesehnuti.cz>

2.4. Lidská práva v dějinných souvislostech a základních dokumentech

Pro úplnost je záhodno v této kapitole zmínit alespoň okrajově základní dokumenty související s lidskými právy. Opět se zde v zásadě držím členění a základního výčtu tak, jak ho uvádí manuál Kompas (Brander, 2006, 285-287 a 297 – 300).

Pro základní studium a orientaci bohatě vystačí internetové zdroje, kde je většina dokumentů k nalezení jak v původním znění tak v českém překladu. S dokumenty je možno v rámci výuky pracovat jako s podkladovým materiálem. Právě přístupnost informací skrze internet a možnost s textem pracovat nabízí řadu variant, jak s právními dokumenty pracovat více kreativně, účastníkům či posluchačům je rozkopírovat, nechat je sestavovat jednotlivé články dle priorit, využít výtvarné techniky apod.

Příklad z praxe 5

Příklad je to poměrně nedávný (srpen 2013), kdy jsme školili právě účastníky z řad mládežnických pracovníků a lektorů, kteří jsou zapojeni do projektu SMOK, který byl představen v předchozím příkladu.

Aktivita byla velmi jednoduchá a přesto zaznamenala neskutečný úspěch. Účastníci dostali rozstříhané články Všeobecné deklarace lidských práv (které lze ve zkrácené podobě nalézt v manuálu Kompas (Brander, 2006, s. 402). Jejich úkolem bylo vytvořit k nim plakáty, krátké vtipné koláže z dovezených časopisů. Zcela nečekaně se skupina dospělých vrhla na zem a dalších 20 minut se ozýval pouze smích, výkřiky a na konci jsme se všichni neskutečně pobavili při procházení všech článků. Reflexe skupiny byla, že si jednoznačně lépe po této aktivitě pamatují jednotlivé články Deklarace a že je to nikdy tak nebavilo s ní pracovat. Nutno zopakovat, že se nejednalo o děti

ale o skupinu dospělých, která takto spontánně reagovala v rámci svého dobrovolného dalšího vzdělávání v oboru.

Hezky to také poukazuje na to, že často není třeba vymýšlet metodicky složité koncepty, stačí jen opustit ustálené postupy a respektovat různé styly učení, které lidi mají.

Pro práci v oblasti pomáhajících profesí, medicínských profesí a sociální práce se dále hodí jednotlivé charty vztahující se k určitým cílovým skupinám (Charta pacientů, Charta pacientů seniorů apod.).

Za vůbec první písemné zmínky, formulace lidskoprávních dokumentů jsou považovány:

Chammurapiho zákoník⁸ – cca 2000 let př. n. l.

Jednalo se o první písemný zákoník, vydaný babylónským králem, i přes poměrnou drsnost textu je považován za první psanou úpravu lidských práv.

Za další takový dokument je považován také dekret Kýrose Velkého z Persie a biblické Desatero.

Magna Charta Libertatum neboli Velká listina práv a svobod⁹ - Anglie, 1215

„V roce 1215 anglická šlechta a zástupci duchovenstva povstali proti zneužívání moci králem Janem I. a sepsáním Velké charty svobod (Magna Charta) jej donutili dodržovat zákony. I přesto, že ji král nerespektoval, stala se Magna Charta hojně citovaným dokumentem na ochranu svobod. Uvádí

---

⁸ The Code Of Hammurabi. [online]. [cit. 2013-06-02]. <http://www.general-intelligence.com/library/hr.pdf>

⁹ Magna charta libertatum – Wikipedie. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-02]. http://cs.wikipedia.org/wiki/Magna_charta_libertatum

řadu úprav, například právo všech svobodných občanů vlastnit a dědit majetek a být osvobozen od nepřiměřených daní. Zakládá principy spravedlivého soudního procesu a rovnosti před zákonem.

Když král Jakub II. nedodržel zákony, byl svými podanými v roce 1688 svržen. Roku 1689 schválil anglický parlament zákon prohlašující, že už nikdy nebude tolerovat vměšování krále do svých záležitostí. Tento zákon, známý jako Prohlášení práv (Bill of rights), zakazoval monarchovi pozastavovat platnost zákonů bez souhlasu parlamentu, stanovil svobodné volby členů parlamentu a deklaroval svobodu projevu v parlamentu, která nesmí být zpochybněna před soudem ani jinde.“ (Brander, 2006, s.285)

Prohlášení práv člověka a občana¹⁰ – Francie, 1789

Z velké francouzské revoluce vzešlo Prohlášení práv člověka a občana, sepsané zcela v duchu osvícenském. Prohlášení významně napadalo právní systém monarchie a objevuje se definice přirozeného práva, jak se o tom zmiňuje manuál Kompas (Brander, 2006, s.286). Přirozené právo sebou neslo práva na svobodu, vlastnictví, bezpečnost apod.

Prohlášení nezávislosti Spojených států¹¹ – USA, 1776

Dokument, ve kterém 13 původních evropských kolonií (New Hampshire, Massachusetts, Rhodský ostrov, Connecticut, New York, New Jersey, Pensylvánie, Delaware, Maryland, Virginia, Severní a Jižní Karolína a Georgia) na území amerického kontinentu prohlásilo svou nezávislost na kolonizující Velké Británii. Dodnes je den podpisu prohlášení slaven jako

---

¹⁰ Deklarace práv člověka a občana – Wikipedie. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Deklarace_pr%C3%A1v_%C4%8Dlov%C4%9Bka_a_ob%C4%8Dana

¹¹ Deklarace nezávislosti Spojených států amerických – Wikipedie. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Deklarace_nez%C3%A1vislosti_Spojen%C3%BDch_st%C3%A1t%C5%AF_americk%C3%BDch

národní svátek – Den Nezávislosti. Později byla americká ústava doplněna, jejích prvních 10 dodatků tvoří tzv. Bill of Rights (americká listina práv).

První mezinárodní pakty

V průběhu 19. a 20. Století se dostala do popředí lidská práva jako taková a brzy na to následovaly první mezinárodní dohody. Více k tomu zmiňuje Kompas. (Brander, 2006, s.286)

Charta Spojených národů – červen 1945

Zakládací statut Organizace spojených národů (OSN), která vznikla po druhé světové válce a která je vedle Rady Evropy jedna z nejdůležitějších institucí v ochraně lidských práv a iniciace aktivit vzdělávání v lidských právech globálně. U jejího zřízení bylo celkem padesát států včetně tehdejší Československé republiky. Charta stanovuje cíle a zásady organizace, především udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a rozvíjení mezinárodních vztahů.

Všeobecná deklaráce lidských práv (Valné shromáždění OSN)¹² – New York, USA, 1948

Všeobecná deklaráce lidských práv je vůbec nejdůležitějším globální nástrojem ochrany lidských práv. Její původně nezávazná povaha na základě zvykového práva se stala závaznou. Kompas dále uvádí, že: „Všeobecná deklaráce lidských práv obsahuje preambuli a třicet článků vyhlášujících základní lidská práva a svobody, na něž mají nárok všichni muži i ženy na celém světě bez rozdílu. Garantuje občanská a politická práva i práva sociální, ekonomická a kulturní.

Hlavními právně závaznými dokumenty jsou s celosvětovou působností jsou Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní

---

¹² Všeobecná deklaráce lidských práv. AMNESTY INTERNATIONAL ČESKÁ REPUBLIKA. [Http://www.lidskaprava.cz/](http://www.lidskaprava.cz/) [online]. © 2010-2011 [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>

pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které vešli v platnost v roce 1976. Každý z nich, jak napovídají jejich názvy, upravuje jinou kategorii práv. Spolu s všeobecnou deklarací lidských práv tvoří mezinárodní „listinu práv.“ (Brander, 2006, s.297)

Evropská úmluva o lidských právech¹³ – Řím, 1950

Byla uznána všemi členskými státy Rady Evropy, jejím nejdůležitějším výstupem je zřízení Evropského soudu pro lidská práva. Z hlediska Evropy je to asi nejzásadnější společná charta.

Evropská sociální charta¹⁴ - Turín, 1961

Ošetřuje sociální a ekonomická práva na území Evropy.

Většina menšin a znevýhodněných skupin má své vlastní charty, které slouží o ošetření specifických potřeb dané skupiny. Za zmínku stojí také dále zmiňovaná **Úmluva o právech dítěte.**¹⁵

2.5. Vzdělávání a výchova k lidským právům dnes

Tato kapitola by nebyla úplná kdybych alespoň okrajově nevysvětlila současný koncept vzdělávání k lidským právům, tak jak s ním pracuji já a moji kolegové a jak je také odkazováno v manuálu Kompas (Brander, 2006 a Brander, 2012).

Jak již bylo zmíněno přímo v úvodu, Rada Evropy a organizace spojených národů se zvláště v posledních dvou dekadách významně zasadily o programy, které rozvíjejí vzdělávání k lidským právům napříč kulturami a

---

¹³Evropská úmluva o ochraně lidských práv. [online].[cit. 2013-06-02]. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

¹⁴Evropská sociální charta. [online].[cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1218/esch.pdf>

¹⁵Úmluva o právech dítěte. [online].[cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

státy, ale hlavně napříč cílovými skupinami. Výchova k lidským právům spadá plně do strategie celoživotního vzdělávání, neboť jen trvalou stimulací jedince můžeme formovat jeho postojeovou složku osobnosti.

„V současné době neustále dochází k porušování lidských práv. Základem proto je vštípit členům skupiny smysl pro respekt ke všem lidským bytostem a doufat, že v budoucnosti přinejmenším nebudou patřit k těm, kdo porušují práva ostatních lidí. To je jeden z důležitých aspektů právě pedagoga v oblasti lidských práv.“ (Brander, 2006, s.18)

Výchova nebo vzdělávání?

V češtině se častěji mluví o výchově k lidským právům, což zřejmě vychází právě z předpokladu, že nejde o to, někoho v něčem vzdělat a pak ho z toho případně vyzkoušet, nýbrž dlouhodobě a setrvale přispívat k plnohodnotnému rozvoji osobnosti jednotlivce a umožnit mu formovat jeho nejhlubší názory a testovat vlastní postoje.

Anglické „education“ je v tomto ohledu všeobjímající, čeština rozlišuje mezi vzděláváním a výchovou. Pro účely této práce jsem si dovolila mluvit o vzdělávání, protože se většina aktivit děje v rámci formálního vzdělávání a profesní přípravy i přesto, že metodologie místy navrhovaná k použití je spíše metodologií neformálního učení.

Důležité je právě to učení, zaměření se na **proces učení se** každého jednotlivce i skupiny jako celku, než na proces vzdělávání. Tedy v centru našeho zájmu stojí ten, kdo se učí a ne objem věcí, které se naučí a ze kterých může být zkoušen. Jak bychom také chtěli zkoušet z lidských práv?

Současný přístup ve vzdělávání k lidským právům vychází z **metodologie neformálního vzdělávání**¹⁶. Na aktivity je poskytnut dostatečný prostor, součástí je skoro vždy důsledná **reflexe**, pracuje se

---

¹⁶ Metody NfV. [online].[cit. 2013-06-25]. Dostupné z: <http://www.neformalnivzdelavani.cz/metody-nfv/>

zkušeností každého z účastníků. Metody neformálního vzdělávání obecně jsou skoro vždy vysoce participativní. Lektor či školitel není ten, kdo říká veškeré nosné informace, je to spíše průvodce na cestě. V souvislosti s metodami neformálního vzdělávání se často mluví o **facilitaci** – provázení učícím procesem.

Ve většině aktivit tak jak je prezentuje Kompas (Brander, 2006 a Brander, 2012), stejně jako ostatně ve většině dalších příruček, které jsem tu více či méně okrajově zmiňovala (Flowers, 2007, příručky IFM-SEI¹⁷ (ke stažení z webu v angličtině)), hraje roli zážitkový cyklus (tzv. Kolbův cyklus učení). Ten popisuje dynamiku učení skrze zážitek.

Ten kdo vede jednotlivé vzdělávací aktivity či celé školicí moduly zaměřené na vzdělávání k lidským právům se zážitkovým cyklem aktivně pracuje a tvoří tuto zkušenost pro účastníky. Největším uměním není nutně odvést aktivitu samotnou, ale umět vytěžit ze skupinové dynamiky maximum, dobře a citlivě pracovat s reflexí. I když budete dělat stejnou aktivitu po sté, stejně to bude pokaždé trochu jiné. Nová skupina, každý jednotlivec přináší do našeho způsobu práce něco ze sebe a lektor aktivit ve vzdělávání k lidským právům je tak vlastně sám stále staven do učícího se procesu.

Zážitkový cyklus je jednoduché schéma, které si můžeme představit jako kruh, nebo spíše jako spirálu, na které se pohybuje ten, kdo se učí.

V první fázi se děje pouze samotný **zážitek, prožívání**. Po skončení zážitku, aktivity apod. následuje fáze řízeného či méně řízeného sdílení a **reflexe**. Zde je možné pustit ven všechny emoce, vše, co je potřeba sdílet, by mělo přijít na řadu v této fázi. Po ní následuje fáze **zobecnění**. Hledání

---

¹⁷ *All Together: Making inclusion happen*. [online]. [cit. 2013-05-31]. Dostupné z: <http://www.ifm-sei.org/files/up/handbook.pdf>.

Rainbow Resources: Compasito Companion on sexuality and gender. [online]. [cit. 2013-05-31]. Dostupné z: <http://www.ifm-sei.org/files/up/rr-website.pdf>

paralel s tím, zda mi daný zážitek, zkušenost, něco připomíná, jak bych jednal příště v podobné situaci apod. Dalším krokem je pak samotné **uplatnění** naučeného příště v praxi – více či méně vědomě. A to už jsme vlastně opět na začátku dalšího kruhu po spirále, čelem k novému zážitku, který na nás čeká.

Tento cyklus je pro většinu lidí velmi přirozený, protože v podstatě kopíruje proces, který se děje při informálním, nahodilém učení se. To je způsob, jakým se učíme stále, po celý život a často málo vědomě. Malé děti se takto učí poznávat kolem sebe, nejdříve zakouší a pak reflektují, zda příště chtějí znovu podobný pocit zakoušet.

Pro mě osobně jsou vždy neocenitelné příběhy, zkušenosti a zážitky, které přináší naši účastníci. To oni tvoří celou zkušenost. Lektor ve vzdělávání k lidským právům by nikdy neměl být kazatelem, je vždy jen průvodcem na cestě, citlivým, otevřeným všemu co přichází, ale pouze průvodcem.

V poslední době se také hodně operuje s pojmem „**zacházení s odlišností**“ (z anglického dealing with ambiguity), které vystřídalo koncepční lektorskou práci na tématech multikultury a interkulturního učení. Nejde o to učit se nutně pracovat s různými kulturami, chápat čím se odlišují, protože daleko častěji se člověk v našem kulturním rozhraní v rámci globalizace setkává se sub-kulturami. Má více společného s někým, kdo žije v jiném hlavním městě Evropy a mluví jiným jazykem, než s farmářem či příslušníkem menšiny, který nese stejné občanství a mluví stejným jazykem.

To, na co narážíme dnes a denně, je **odlišnost, jinakost**. To je také to, co popouzí, probouzí tvorbu **stereotypů** (předsudků). Může jít o netradiční účes, vyzývavé oblékání, nebo vadu řeči. Nebo o jinou barvu pleti, jiné náboženské vyznání, ošklivě vypadající chorobu.

Pro práci v oblasti vzdělávání k lidským právům a interkulturním učení je chápání tohoto aspektu a aktivní práce s ním velmi důležitá. Pro základní orientaci a nabídku aktivit může například posloužit dostupná příručka vydaná organizací Tandem (Moore, Bittl, 2007), která reflektuje dobrou praxi přeshraniční spolupráce v Plzeňské kraji.

Kompetence k lidským právům

Co tvoří kompetenci k lidským právům? Co vlastně vůbec tvoří kompetenci?

Práce s kompetenčními profily je čím dál rozšířenější, jak ve vzdělávání, tak například při ucházení se o zaměstnání či při hodnocení zaměstnanců apod. Důležitý je aspekt sebehodnocení jednotlivce, který sám hodnotí, nakolik si průběžně své kompetence rozvíjí. Tím se také učí být sám účasten na vlastním vzdělávání (v angličtině self-directed learning, learner-centred approach). Na nás jako lektorech je nabízet pomoc v tomto procesu a v případě vzdělávání k lidským právům také srozumitelně prezentovat, co to kompetence vlastně jsou.

Kompetenci k lidským právům tvoří následující složky (volně dle Kompasu (Brander, 2006, s.19):

Znalosti – to jaké má jedince znalosti v tématu lidských práv, jak rozumí klíčovými pojmy, znalosti historického kontextu, znalost a porozumění nejdůležitějším dokumentům, ví také na koho se může obrátit o pomoc v daném tématu.

Dovednosti – schopnost práce v týmu, dovednost zapojení se, aktivní přístup v řešení konfliktů, rozvinutí kritického myšlení, schopnost vyhodnocovat situace, umění aktivního naslouchání, schopnost obhájit vlastní názor.

Postoje a hodnoty – smysl pro spravedlnost, smysl pro lidskou důstojnost, empatie a solidarita, smysl pro zodpovědnost za vlastní jednání, otevřenost vůči odlišnostem.

Různé aktivity rozvíjí různé složky kompetence, je dobré hledat v tom rovnováhu a zároveň ocenit to, že si někdo svou kompetenci rozvíjí alespoň v jednom z těchto směrů.

V souvislosti s kompetencemi mluvíme také někdy o:

Učení se o lidských právech – znalosti

Učení se pro lidská práva – dovednosti

Učení se prostřednictvím lidských práv – postoje a hodnoty

Učení se o, pro a prostřednictvím lidských práv tedy dohromady dává ucelený přístup ve vzdělávání k lidským právům.

Příklad z praxe 6

Pro srovnání se zde hodí uvést, že práce s kompetencemi dostala v posledních letech v oblasti neformálního vzdělávání konkrétní rámeček.

Tím rámečkem je nástroj pro práci s klíčovými kompetencemi pro celoživotní vzdělávání, tak jak je definuje Evropská komise a jak bylo také zmíněno již v úvodu této práce. Tento nástroj dále slouží k rozeznávání neformálního vzdělávání na území Evropské unie.

Jedná se tzv. YouthPass¹⁸, dokument, který si účastník vzdělávací aktivity vyplňuje částečně sám a sám také rozepisuje, jak si rozvinul některé nebo všechny z osmi klíčových kompetencí pro celoživotní vzdělávání. Lektoři a školitelé tak mají v ruce nástroj, se kterým mohou pracovat již v průběhu vzdělávacího procesu a ne jen na konci předat certifikát, osvědčení o účasti.

---

¹⁸ *Recognition of non-formal learning in the youth field.* [online].[cit. 2013-06-25]. Dostupné z: <https://www.youthpass.eu/en/youthpass/>

Důležitý aspekt je zapojení učící ho se do procesu učení se aktivně.

2.6 Nutnost pečovat o lidská práva

„Aby žila svoboda v zákonech, musí žít v lidech, a svoboda je pouze tam, kde člověk přemáhá sociální determinismus pohledem vzhůru, kde je její domov a odkud přichází na tento svět.“ (Komárková, 1997, s.59)

Komárková dále uvádí v jiném svém textu, že: „Lidská práva od svých osvícenských počátků až po poslední dokumenty OSN jsou výbavou člověka na cestu nedokonalým světem, aby v něm mohl žít odpovědně. Odpovědnost je současně svobodou a osobní kázní a je zaručením za slabší, kteří ji neunesou. Vyplývá z vědomí, že nejvyšším měřítkem lidských činů není státní moc ani obecná konvence, ale poloha, v níž člověk poznává, že nedisponuje pravdou, ale v pokoře se jí dává k dispozici.“ (Komárková, 1990, s.219)

Každý je lidskou a tedy i mravní bytostí. Z toho vyplývá naše daná povinnost pečovat o lidská práva a chránit je.

„Výchova orientovaná na ty, kdo se učí, je uznává hodnotu osobního činu a osobnostní změny, a také zohledňuje sociální prostředí, v němž učící se jedinci žijí.“ (Brander, 2006, s.17)

„Kdo je bližním? Mluvíme o ideálu humanitním; přijímajícím tento ideál. Má pro nás smysl dvojí: Předně: ideál člověckosti, být člověkem. Za druhé: ohled na člověčenstvo v nejširším rozsahu.[...] Avšak humanita jakožto láska k člověčenstvu v nejširším rozsahu snadno se stává abstraktní, láskou ve fantasmii, ne ve skutečnosti. Láska musí být soustředěná. Milovat všechny stejně nelze. Vybíráme si a musíme si vybírat předměty své lásky. Musíme mít určitý cíl.“ (Masaryk, Navrátil, 1990, s.57)

Důležitý je aspekt aktivismu. Tedy ne jen je ctít a dodržovat, ale aktivně se podílet na tom, že lidská práva nebudou potlačovaná ve společnosti, ve kterém žijeme, protože utváříme takové prostředí, které je otevřené, přátelské a které nehodnotí.

Nezáleží jen na tom co děláte, ale také na tom, jak to děláte, to je to, co přináší výsledky.

3. Témata lidských práv

Lidská práva nejsou ustáleným vědním oborem ani neměnnou dějinnou ideologií. Tak, jak se neustále vyvíjí etické a právní myšlení, vyvíjí se i oblast lidských práv. A s tím se také vyvíjí a proměňují jednotlivá témata.

Následující stránky mapují některá konkrétní témata lidských práv, se kterými pracujeme a která spojují teoretické předpoklady lidských práv s reálným životem jednotlivců. V podstatě to jsou taková lidská práva v každodenní praxi. Výčet rozhodně není kompletní a témata byla volena podle jejich aktuálnosti pro naše geografické a kulturní rozhraní a také s ohledem na cílové skupiny, se kterými pracujeme. Témata by měla být alespoň v nějakém svém rozměru blízka lidem.

Ke každému tématu pak také zazní nejčastěji řešené otázky v této oblasti a také případné návrhy, jak s těmito tématy pracovat. Ty se pak dále promítají v příkladech z praxe.

Zcela přirozeně dochází k prolínání jednotlivých témat mezi sebou. Pro přehlednost jsem rozdělila témata do tří oblastí. V dělení vycházím ze své vlastní praxe a dále opět zohledňuji členění dle Kompasu (Brander, 2006 a Brander, 2012). Tento výčet opět jistě není kompletní a ani se takovým být nesnaží. Je spíše jen náhledem na to, jak se problematika lidských práv promítá do praktické práce s lidskými právy v oblasti vzdělávání. Utváří logické celky, které mohou studenti a posluchači chápat a vztahovat ke své dosavadní zkušenosti a tomu co vidí ve světě kolem sebe.

Základní témata lidských práv – nejčastěji probíraná, vycházející z hlavních článků deklarací vztahujících se k lidským právům. Jsou to témata, která jsou jako problematika ustálena, zarámována a dlouhodobě se jejich řešení věnují různé národní i mezinárodní instituce a nevládní

neziskové organizace. Historicky se tato témata objevují ve společnosti již delší dobu.

Další témata – témata, která by primárně nemusela být spojována s problematikou lidských práv. Témata, která odpovídají na aktuální vývoj ve společnosti a souvisejí také s postupným formováním tzv. třetí generace lidských práv, jak již bylo zmíněno dříve v této práci.

Témata týkající se zvláště ohrožených skupin – některá z oblastí mohla být zmíněna již v předchozích dvou kategoriích, zde se na ně díváme z pohledu cílové skupiny, které se problematika týká. Těmi jsou takové skupiny ve společnosti napříč jinými děleními, které pro své socioekonomické postavení mohou dlouhodobě čelit porušování základních lidských práv. Děje se tak z důvodu nedostatku či úbytku fyzických sil, podílu na pracovním trhu a ekonomickém přínosu pro společnost či společenství či z důvodů výrazné odlišnosti a jinakosti od zbytku společnosti.

3.1 Základní témata lidských práv

Patří sem například:

Základní otázky týkající se života a smrti, demokracie, mír a násilí, chudoba, sociální práva, občanství a participace, diskriminace, xenofobie, rasismus, vzdělání (negramotnost), rovnost mužů a žen (tematika gender), zdraví (AIDS), bezpečnost (globální a lokální pohled na problematiku bezpečnosti), náboženství.

K dalšímu zpracování jsem si jako příklad vybrala jen dvě z těchto témat s ohledem na obsáhlost každého z témat zde uvedených.

3.1.1 Občanství a participace

Často se mluví o právech člověka a občana. Občan jakoby byl speciálním typem člověka, občanství přidává další atributy člověku. Z občanství vyplývají pro občana nějaká práva, ale také je své zemi v něčem povinován. Pokud mají být respektována práva všech občanů, je zapotřebí chápat, že z toho pro jednotlivce vyplývají také nějaké závazky, které vůči společenství, jehož je součástí, má. Většina lidí na světě je občanem nějakého nebo více států, proto se téma občanství váže k problematice lidských práv.

Nastávající komplikace s tím spojené opět hezky a jednoduše definuje Kompas (Brander, 2006, s.322), který je definuje do dvou otázek:

„1. Jaká práva jsou státy povinny svým občanům garantovat a za jakých podmínek?

2. Jak to vypadá s lidmi, kterým není z nějakého důvodu poskytnuta ochrana státu, na jehož území žijí?“

Odpovědi můžeme hledat na témže místě a je potřeba zapátrat v historii a podívat se na vývoj pojmu občanství, které Kompas (Brander, 2006, s.323) sleduje skrze generace lidských práv – s tím jak mají možnost čím dál větší masy participovat na volbách a politických rozhodnutích státu, se v 19.století formuje občanské právo pro všechny. Ve 20.století se širokou občanskou masou formuje požadavek sociálních výhod a záruk a objevuje se model sociálního státu. A konečně, v pozdějších dobách se se zvyšující mobilitou objevuje možnost mít občanskou příslušnost hned k několika státům. Zcela specifickým je pak občanství EU.

Občanství tedy můžeme vnímat úzce jako **státní příslušnost**. Takové je tedy definováno zákony daného státu, jehož občanství mám možnost požívat.

Tyto zákony pro mě platí jak na území státu, tak i mimo jeho území, pokud to neošetřují jinak mezinárodní dohody a dohody mezi státy (například v případě trestného činu na území jiného státu). Sporné momenty nastávají právě ve chvílích, kdy se občan jiného státu chová protiprávně v zemi s jinou legislativou, nebo pokud je občanství někomu odepřeno.

Publikace Já, občan Evropy (Lochman, Bittl, 2011) mluví o tradičním občanství jako o vztahu mezi jedincem a státem, kde zákony jasně definují, kdo je a kdo není občanem. Tradiční koncept občanství je tedy podle Lochmana (Lochman, Bittl 2011, s.11) právním statutem.

Zcela novým fenoménem souvisejícím se vzděláváním v oblasti lidských práv v našem kulturním rozhraní je **evropské občanství a občanství Evropské unie**.

„Evropské občanství se začalo objevovat v dokumentech Rady Evropy již v 70.letech, tedy daleko před vznikem Evropské unie. Můžeme mu rozumět minimálně ve dvou pojetích. Od roku 1992 tu funguje občanství Evropské unie, které bylo „založeno“ Maastrichtskou smlouvou. Je důležité podotknout, že toto občanství nenahrazuje naše národní občanství. Je to takový „dodatek“ k našemu národnímu občanství. Jako občané EU máme nárok na určitá práva (například právo na volby do Evropského parlamentu, ochranu ambasádami jiných členských států, odvolání se k ombudsmanovi EU). Psané povinnosti vůči EU nemáme jako občané EU žádné.“ (Lochman, Bittl, 2011, s.11-12)

Lochman dále vysvětluje: „Jestliže jedno pojetí je občanství EU, druhým je evropské občanství. Toto občanství reaguje na multikulturní potřeby společnosti. Je otevřené nejen občanům EU, ale i lidem žijícím na území EU (bez toho, že by měli občanství EU) a také těm, kdo žijí mimo území EU. Toto pojetí se dá popsat slovy „Já, občan Evropy“. Je založeno na pocitu sounáležitosti s Evropou, kdy Evropa znamená nejen kontinent, ale také komunitu nebo komunity lidí, kteří mohou pocházet z různého prostředí,

ale spojují je dějiny, společné hodnoty a postoje k politickému, hospodářskému, společenskému, environmentálnímu a kulturnímu rozvoji. Evropa v tomto pojetí je tedy způsob myšlení a způsob jednání. Takto můžete být občanem Evropy, i když jste občanem země, která není členem EU. Nebo si myslíte, že jste nebyli v Evropě před vstupem do EU? Tento přístup podporuje především Rada Evropy, jejímiž členy jsou například Island nebo Ázerbájdžán. Evropské občanství v tomto pojetí je něčím dobrovolným, otevřeným pro všechny, aktivním a nenahrazuje státní příslušnost. Vyjadřuje především vztah mezi občany.“ (Lochman, Bittl, 2011, s.12)

Aktivní občanství, občanský aktivismus a participace na veřejném životě

Pokud chápeme dobře pojem evropského občanství, nabízí se ještě navázat krátce vysvětlit **aktivní občanství** a mnohokrát proklamovanou potřebu **participace**. Právě výchova k aktivnímu občanství a podpora participace může do budoucna zaručit férovější podmínky pro život jednotlivců v rámci společenství. Velká část práce mé a mých kolegů vede k aktivizaci jednotlivců, nejprve skrze aktivní přístup k jejich vlastnímu učení a sebe-rozvoji, dále k rozvoji motivace aktivně participovat na veřejném životě a nebýt jen konzumentem nachystaného a skrze tyto zkušenosti se pak nadále rozvíjet a učit o sobě samém i druhých. Osobně mám aktivní občanství v hlavě spojeno s hodně praktickými věcmi, jako jsou *drobné skutky dobra* (Random Acts of Kindness¹⁹) v podobě malých zahrádek na ulicích východního Berlína, které lidé zakládají, aby se jim lépe žilo.

Abychom lépe chápali participaci, může nám dobře posloužit model Sherry Arnsteinové tzv. žebříku účasti občana (z anglického „A Ladder of

---

¹⁹ Stránky nadace Random Acts of Kindness.[online]. [cit. 2013-05-31]. Dostupné z: <http://www.randomactsofkindness.org/>

Definice „Random act of kindness“. [online]. [cit. 2013-05-29]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Random_act_of_kindness

Citizen Participation“), který definuje 8 úrovní zapojení se, ve kterém pouze horní tři příčky zaujímají skutečnou participaci, což vysvětleno například v nové verzi manuálu Kompas (Brander, 2012, s.441).

Příklad z praxe 7

Kromě akreditovaného školení na práci s manuálem Kompas máme s kolegy v našich školicích modulech také aktivity zaměřené na participaci mladých lidí, aktivní občanství a v posledních dvou letech také akreditovaný školicí modul pracující s tématem evropského občanství, který nese stejný název jako příručka, které se týká „Já, občan Evropy“ (Lochman, Bittl, 2011). Přestože se primárně týká návodů na to, jak pracovat s tématem evropského v oblasti neformálního vzdělávání, účastní se nám na školeních také učitelé, kteří marně tápou, jak v rámci občanské výchovy zpracovat a zpřístupnit i témata jako je evropské občanství a občanství EU (něco, s čím se dnešní školou povinné děti již rodí automaticky, nemuseli ho nijak nabývat). Publikace, se kterou pracujeme nabízí baterii jednoduchých zážitkových aktivit, kterými se dá chápání občanství a sounáležitosti v Evropě lépe uchopit a osvěžit tak výuku ve škole stejně jako třeba poskytnout vzdělávací aktivitu do volnočasových oddílů mládeže apod. Obdobně jako manuál Kompas pracuje i metodika publikace „Já, občan Evropy“ s kompetenčním profilem (znalosti, dovednosti, postoje) a výchovou pro, k, o evropském občanství.

3.1.2 Diskriminace, xenofobie, rasismus

Následující pojmy jsou často nadužívány, a přesto, když se lidí zeptáte, co přesně znamenají, mají občas problém je správně rozlišovat.

Pro základní práci s tímto tématem je tedy dobré pracovat s tím, jak lidé pojmy chápou a co si pod nimi představují ve skutečnosti.

Dokáží sami o sobě říct, zda jsou či nejsou xenofobní, zda mají tendenci někdy diskriminovat? Uvědomují si sami, že nic není černobílé?

K pojmům níže připojeným se dále připojuje porozumění tomu, co je to *stereotyp* a *předsudek*.

V případě diskriminace je vždy potřeba řešit, na jakém základě k ní dochází, co je její příčinou.

Jak uvádí Sokol, je **diskriminace**: „jednání či postoj, který úmyslně zanedbává či poškozují jistou vrstvu či skupinu lidí, a porušuje tak princip občanské rovnosti. Tomu, kdo se jí dopouští, neslouží diskriminace nikdy ke cti; pokud je to stát, je povinností všech občanů, aby tomu zabránili.“ (Sokol, 2007, s.292), dále je pojem vyložen například u Jandourka (2001, s.63-64), či v Politologickém slovníku (Adamová a kol., 2001, s.45).

Antisemitismus, specifický případ diskriminace na základě rasy, přesněji nenávist, nebo nepřátelství vůči židům, jak hlouběji rozebírá Sociologický slovník (Jandourek, 2001 s.29) či Politologický slovník (Adamová a kol., 2001, s.6)

„**Rasismus**, praktický nebo teoretický postoj, který zdůrazňuje dědičné, nezměnitelné rozdíly mezi lidskými rasami, přisuzuje rasám domněle společné vlastnosti a odmítá jejich míšení. [...] Výslovně odsouzen Chartou lidských práv aj.“ (Sokol, 2007, s.369)

K chápání pojmu rasismu více také Sociologický slovník (Jandourek, 2001, s.201-202) a Politologický slovník (Adamová a kol., 2001, s.219).

Xenofobie je „chorobný odpor k cizincům a strach z nich...“ (Adamová a kol., 2001, s.273)

Dalšími pojmy jsou **přistěhovalec**, **uprchlík**, **žadatel o azyl**, neboli azylant. Lidé často nemají porozumění jaký je rozdíl v těchto stavech.

Do tohoto tématu dále spadá rozlišování dalších specifických oblastí ve kterých se nejčastěji projevuje diskriminace:

- nenávisť k Romům
- lidé s postižením
- homofobie a diskriminace na základě sexuální orientace
- náboženská diskriminace
- islamofobie

Příklad z praxe 8

Kromě metody „Živá knihovna“, ke které referuji níže v jiném příkladu se nám v praxi osvědčila aktivita z manuálu Kompas s názvem „Krok vpřed“ (Brander, 2006, s.217 – 221). Je to relativně jednoduchá prožitková aktivita, hodí se pro velké skupiny a její podstata spočívá v tom, že se účastníci na nějakou dobu stanou někým jiným, dostanou roli člověka, který může být právě často obětí rasismu či diskriminace. Tato rolová hra nevyžaduje žádné další interakce a přehrávání, takže se u ní účastníci cítí bezpečně. Jde hlavně o práci s jejich vlastní imaginací. Zvládají ji školní děti na druhém stupni stejně jako má obrovský přínos i pro dospělé, se kterými pracujeme.

Její kouzlo je v tom, že velmi dobře otevírá všechny možné příklady rasismu, xenofobie a celé téma stereotypů.

3.2 Další témata a jejich proměna v čase

Patří sem například:

Media, životní prostředí, globalizace, sport a kultura, práce (právo na práci).

K dalšímu zpracování jsem si jako příklad vybrala téma media a životní prostředí pro ilustraci.

3.2.1 Media

Nebývalý rozvoj komunikačních technologií a práce medií v posledních letech je mocným nástrojem. Nikdy předtím nebylo možné, aby se lidé z různých konců světa o sobě dovídali tak rychle. Vnímání všech událostí, kauz, živelných katastrof se stalo globálním. Informace se šíří rychlostí blesku. V poslední době se také do výuky postupně zařazuje mediální výchova. Ukazuje se, že stejně jako oheň, media jsou dobrý sluha, ale zlý pán. Bez rozvoje kritického myšlení, schopnosti třídit informace, které k nám přicházejí.

Media mohou často manipulovat a jsou stále na světě místa, kde panuje propaganda a cenzura a nástroj medií je účelně využíván pro protlačování názorů jedné strany. Přesto, že panuje na jedné straně informační svoboda, stále jsou všude stovky lidí, kteří toho nemohou využít, protože nemají přístup k elektřině apod. Opět se tím dostáváme do výrazné nerovnováhy, kdy jedna strana světa jakoby pozoruje tu druhou, která o tom ani neví.

Spousta lidí (nejen slavných) pociťuje dnes i denně dopady medializace a sociálních sítí negativně. V rámci třídění množství informací dochází k jejich zjednodušení. Je téměř nemožné zůstat anonymní.

Příklad z praxe 9

Následující příklad je bohužel má osobní přímá zkušenost. Měla jsem příležitost opakovaně čelit nepříjemným dotazům ohledně mé osoby, kdy došlo na různé konkurzy na mezinárodní školicí aktivity atd. Jsem v pozici „freelancera“, člověka na volné noze, který tak neustále vstupuje do dalších a dalších pracovních vztahů. Je najímán. Po několik let byla na internetu aktivní jiná mladá žena, která se živila fotografiemi svého nahého těla a pornografickými filmy. Ta žena měla stejné jméno jako já.

Většina zaměstnavatelů si vás dnes „prožene“ internetem, předtím, než s vámi začnou jednat. Představte si ty situace, do kterých se člověk dostává, v tomto případě ani ne vlastním přičiněním (únik osobních fotografií apod.), prostě jen shodou jmen. Na úrovni mezinárodní spolupráce, kde nikdo netuší kolik lidí může mít stejné jméno.

3.2.2 Životní prostředí

Téma životního prostředí je čím dál více aktuální. Díky moderním technologiím a globalizaci se postupně učíme vnímat dopady našeho každodenního jednání. Více a více si uvědomujeme, že to jak se lidé vztahují k sobě navzájem je propojeno s tím, jak se lidé vztahují ke svému okolí.

Přesto, že základní lidská práva by měla zajistit slušné životní podmínky všem lidem na světě, nikdo toto není schopen zaručit.

Naše děti by měly mít právo родit se do čistého životního prostředí, čerpat jeho zdroje ke své potřebě, ale bude jim to zaručeno?

Ti kteří často vytváří podmínky zhoršujícího se životního prostředí jsou zároveň těmi, kteří se mohou v budoucnu daleko lépe chránit proti těmto dopadům. Ekonomický rozměr hraje svou velkou roli.

Kompas (Brander, 2006, s.350) uvádí dvě hlavní oblasti kde se lidská práva a životní prostředí potkávají, i takové, kde přírodní prostředí slouží jako zdroj živobytí. To co do něj lidé vnáší ovlivňuje významně to, co si z něj můžeme zase odnášet, některé technologie a přístupy mohou soustavně demolovat zdroj obživy někoho jiného.

Dalším je myšlenka trvale udržitelného rozvoje, jak se nezastavit a využít technologií a pokroku pro dobro věci.

Princip trvale udržitelného rozvoje je: „rozvoj, který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval možnost dalších generací uspokojit jejich potřeby.“ (Brander, 2006, s. 351)

Někdy je vztah ochrany životního prostředí a lidských práv poněkud sporný, protože implikuje to, že chráníme životní prostředí pouze proto, aby z toho mohli profitovat lidé, nicméně tu nejsme sami. Bouří se ekologové, bouří se ochránci zvířat.

Kompas uvádí několik konkrétních příkladů těchto vztahů.

„K dalším příkladům vzájemných vazeb mezi životním prostředím a lidskými právy patří:

- zamoření zemědělské půdy nášlapnými minami, takže tato půda ohrožuje bezpečnost lidí;
- pěstování zemědělských plodin v málo úrodné půdě, k němuž jsou lidé nuceni chudobou a které vede k rozšiřování pouští, a tedy k dalšímu růstu chudoby;

- havárie v Baia Mare, která zamořila kyanidem nejprve řeku Szamos, poté byla zasažena Tisa a nakonec Dunaj.“ (Brander, 2006, s.350)

K základním výukovým programům patří práce s příběhem věci, odkud naše věci pochází, zda byly vyrobeny férově, zda ten kdo pěstuje naše potraviny má sám možnost je také ochutnat apod. V tomto směru se dá hodně čerpat z programů rozvojové a globální výchovy.

3.3 Témata týkající se zvlášť ohrožených skupin

Patří sem například:

Ženy, senioři, děti, LGBT komunita a další.

Každému z těchto témat jsem v tomto případě věnovala více času. Na těchto tématech se dá ilustrovat širší práce s tematikou lidských práv a variabilita zdrojů, s kterými můžeme pracovat.

3.3.1 Ženy

Ne nadarmo se říká, že žena vydrží víc než člověk. Nechci téma hned na začátek zlehčovat, nicméně, v mnoha kulturách i v naší společnosti jsou stále situace, kdy práva žen jsou omezována nebo k ženám není přistupováno rovnoprávně.

Mezi základní témata patří často diskutovaná ženská obřízka, ženská ngramotnost a nemožnost účastnit se vzdělávání, obchod se ženami a dívkami, postavení žen v islámu, prostituce a dopady domácího násilí.

V našem kulturním rozhraní těmi zásadními jsou často nerovné postavení na trhu práce, otázky kolem interrupce a celá kapitola domácího násilí, mobbing a bossing na pracovištích.

Až příliš často se v těchto případech řeší pouze důsledky, to, co je viditelné, ale problémy často dlouhodobě koření někde jinde. Důležité je také důkladné seznámení se s tématy, na které máme tendenci nahlížet přes naše kulturní rámce, naše pro-západní hodnocení toho, co je dobré a špatné.

Asi nejvíc mě v poslední době inspirovala Eve Ensler, autorka známé knihy *Monology vaginy* (Ensler, 2002). Ne pro tuto svou kontroverzní knihu a velmi výrazný způsob komunikace tématu, který může být pro velkou část společnosti hůře přijatelný, ale pro skutečnou práci, kterou dělá pro miliony žen na světě, pro hluboký příběh, který stojí za vším, co proběhlo medii. Doporučuji si poslechnout některou z jejích veřejně dostupných prezentací.²⁰

3.3.2 Děti

Bezpochyby nejdůležitějším dokumentem pro toto téma je samotná **Úmluva o právech dítěte**²¹, která byla přijata v platnost Valným shromážděním OSN v roce 1989, v platnost pak vstoupila v roce 1990. Je unikátní tím, že je v podstatě nejuznávanějším nástrojem pro ochranu lidských práv vůbec – do dnešní doby ji ratifikovaly všechny státy světa kromě dvou, kterými jsou kupodivu Spojené státy a již méně s podivem Somálsko.

---

²⁰ Záznam TED talk Eva Ensler: A najednou – mé tělo.[online].[cit. 2013-06-03]. Dostupné z:http://www.ted.com/talks/eve_ensler.html

²¹ Úmluva o právech dítěte. [online].[cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

Jak vysvětluje manuál Kompas (Brander, 2006, s.317), významná je svých charakterem, který bere děti jako aktivní účastníky práva, považuje je za subjekty, nikoliv objekty, práva, všechna rozhodnutí, která jsou vynášena by měla být hlavně v zájmu dítěte. Praktickým dopadem těchto formulací bylo, že některé státy byly nuceny významně přehodnotit svou vlastní národní legislativu.

Úmluva má čtyřicet jedna článků a práva, která definuje by měla zajistit všem dětem do osmnácti let věku. Asi nejzajímavějším článkem úmluvy je článek číslo třicet jedna, který je unikátní právě pro Úmluvu o právech dítěte. Tento článek definuje, že všechny děti by měly mít právo na „odpočinek a volný čas, na účast ve hře a na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.“ (Brander, 2006, s.406)

Specifická témata vážící se na cílovou skupinu dětí, která se týkají jejich práv, jsou především dětská práce, dětská pornografie, dětští vojáci a mladiství delikventi z témat závažnějšího charakteru. Dále sem určitě patří problematika rozvodu rodičů, střídavá péče a adopce. Určující pro práci s tématem je z našeho pohledu práce s vcítěním se do toho, jak situace prožívá dítě samotné a co vnímá jako skutečně dobré.

Dětská práce je velmi komplexní a kritická otázka, a řešením často není snažit se zamezit dětské práci samotné. Mnohdy se jedná o situace, kdy zamezením pracovního výkonu posouváme dítě a často i jeho rodinu ještě blíže k fatální chudobě a následně možné smrti. Dětská práce je taková, která narušuje tělesný a duševní vývoj dítěte, zamezuje mu ve vzdělávání. Primárně se týká práce provozované dětmi do 15 let věku. To samozřejmě neznamená, že by se děti neměly a nemohly podílet na obživě a chodu domácnosti, jde o míru zatížení, které tímto dítě nese.

Příklad z praxe 10

Práce s tímto tématem je běžně rozšířena na školách, protože se přímo týká cílové skupiny. Děti jsou seznamovány se zněním úmluvy, různé neziskové organizace se věnují tomuto tématu. Z rozhovorů s několika učiteli v různých regionech ČR vyplynulo, že pokud děti nějaký vztah k lidským právům mají, je to právě znalost Úmluvy o právech dítěte. Často ovšem také učitelé reflektují, že odvedená práce ve výuce není vyhovující, protože „oni pak znají jen ty svoje práva, ale nějaké ty povinnosti..., víte oni jakoby si vůbec neuvědomovaly ty druhou stranu.“ Učitelé tak často volají po nápadech a osvěženích při práci s touto tematikou.

Co se týče práce s tímto tématem, osvědčila se nám v praxi velmi dobře zážitková aktivita s názvem Ashikův příběh, která je metodicky rozepsána v manuálu Kompas (Brander, 2006, s.91). Aktivita je vhodná pro svou silnou zážitkovou linii a umožňuje dětem i dospělým za použití imaginace se dobře vcítit do života malého chlapce. Dalším silným aspektem při práci s touto aktivitou je, že v druhé části hledají účastníci aktivity konkrétní řešení situace tohoto chlapce a používají a rozvíjí tak vlastní kritické myšlení, jsou motivováni si zjistit více informací – zde konkrétně o dětské práci a chudobě. Aktivita může zprostředkovat velmi silný zážitek některým jedincům, čehož jsem byla několikrát svědkem. Silná imaginace tu hraje významnou roli. Dále také to, že každý se jinak vztahuje k příběhu a dle své vlastní nátury si vykreslí příběh s různou hloubkou negativních dopadů. S tím je potřeba citlivě pracovat, dodržovat závěrečnou reflexi a nenechávat účastníky odcházet s pocitem smutku a tíhy. Právě aspekt hledání dobrých řešení v druhé části aktivity však velmi dobře toto kompenzuje a umožňuje být opět konstruktivním.

Další nabízenou aktivitou, se kterou pracujeme je aktivita, která se přímo týká práce s Úmluvou o právech dítěte. Nese název Dětská práva a opět

je nalezení v manuálu Kompas (Brander, 2006, s.103). Jedná se zde o práci s články a místo prostého čtení úmluvy je možné s ní pracovat ve skupině, kdy se dává priorita jednotlivým článkům úmluvy a na základě odlišných priorit v jednotlivých skupinách se dále vede diskuze.

S ohledem na téma dle cílové skupiny se zde také hodí uvést, že pokud mají být děti aktivně účastny práva, které se jich týká, je třeba s nimi již od útlého věku pracovat podobnými principy, jako bylo zmíněno v poznámce výše. Učitelům a pracovníkům s dětmi a mládeží vyšla Rada Evropy před pár lety vstříc. Po pozitivních zpětných vazbách na Manuál Kompas, které však zahrnovaly také zpětnou vazbu méně pozitivní, reflektující fakt, že příručka je velmi těžko přístupna mladším dětem (z praxe mohu říci, že to byly výtky oprávněné – aktivity jsou vždy velmi dlouhé, neodpovídají délce vyučovacích hodin v našem kulturním rozhraní, učitelé si nejsou jisti jak pracovat s jejich modifikací, jak je zjednodušovat a přesto zachovat jejich podstatu, protože proto nebyli školeni), připravila Rada Evropy verzi pro menší děti. Zrodilo se Compassito – Manuál pro výchovu dětí k lidským právům (Flowers, 2007), který však nebyl dosud přeložen do češtiny, kromě dílčích částí, se kterými jsme pracovali.

3.3.3 Senioři

Evropu provází v posledních letech fenomén nazývaný **šedivění Evropy**. Spolu se snížením počtu narozených dětí ve většině států Evropy se zvyšuje průměrný počet obyvatelstva s seniorským věkem. Zvětšuje se tedy úměrně velikost skupiny, kterou již rozhodně nelze nazývat menšinou a která má své charakteristické potřeby. Spolu se změnou porodnosti se na faktu, že se tato skupina dostává do popředí jako téma lidských práv, podílí také fakt vzniku takzvaných *nukleárních rodin* (separace jednotlivých generací, které

žijí odděleně, v různých domácnostech, často stovky kilometrů vzdálených). Dalším aspektem je který toto provází je fenomén *sendvičové generace*, která zakládá rodinu v pozdním věku a ve svém produktivním věku se tak dostává do tradiční kombinace péče o děti, péče o své nemohoucí rodiče a starost o hypotéky apod. A ještě dalším výrazným faktorem, který v posledních letech sehrál roli, je významná proměna pracovního trhu. Pracovní zařazení a uplatnění lidí v kategorii „50+“ je často velmi těžké, protože s rozvojem technologií, mechanizací a zánikem některých tradičních odvětví se z nich stávají pracovníci s velmi těžkým uplatněním na pracovním trhu. Rychlá doba si žádá rychlost a té často nestačí ani ti „produktivní“.

Není tedy s podivem, že se ukotvil i termín označující syndrom týkající se seniorů - **Syndrom EAN** (Z anglického Eldern Abused and Neglected) v Čechách často definovaný jako násilí na seniorech a nevhodné zacházení se seniory, jak o tom více uvádí například Mgr. Marie Hříbalová na webových stránkách organizace Život 90²².

Dalším nově ustáleným termínem je **ageismus** – diskriminace na základě věku. Této problematice jsou dokonce věnovány samostatné stránky²³.

Česká republika je v tomto tématu významně pozadu oproti jiným Evropským státům. To také dokladuje zpráva Českého helsinského výboru pro lidská práva z roku 2001 uvedená na webových stránkách:

„Ochrana lidských práv seniorů a úroveň péče o ně se stává rok od roku závažnějším problémem. Ve srovnání se západními zeměmi nemáme uspokojivý stav jak v péči o staré lidi (v rodinách, pečovatelských domech, ústavech či penzionech), tak v zachovávání jejich lidských práv, které jsou zakotveny v Evropské chartě pacientů seniorů, v Evropské chartě pacientů

---

²² *Týrání, špatné zacházení, zanedbávání.* [online]. [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/4-socialni-sluzby/14-senior-telefon--telefonicka-krizova-pomoc/143-tyrani>

²³ Webové stránky věnované tématu ageismus.[online]. [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.ageismus.cz/>

postížených demencí, či v Chartě práv a svobod starších občanů. Kromě toho se na seniory samozřejmě vztahují všechna příslušná ustanovení obsažená v Ústavě ČR a v Listině základních práv a svobod (jež je součástí ústavy), a v přijatých mezinárodních úmluvách.²⁴ (Stojanová, Kalvach, 2001)

Dále je možné z této zprávy čerpat další užitečná data a informace, která jsou přístupná z webové stránky široké veřejnosti.

Zásadní právní dokumenty o které je možné se opřít a pracovat s nimi v tomto tématu jsou Evropská charta pacientů seniorů²⁵ a Charta práv a svobod starších občanů.²⁶ Asi nejzajímavějším článkem Charty práv a svobod starších občanů je článek číslo čtrnáct, který se týká poskytování informací, které jsou nejlepším prostředkem boje proti vyloučení, cituji jeho část:

„Veřejnost by měla být efektivně informovaná o obtížích, se kterými se setkávají lidé s omezenou soběstačností.

Tyto informace by se měly šířit co nejvíce. Neznalost a nevědomost vedou příliš často k sociálnímu vyloučení lidí, kteří by se díky svým zachovaným schopnostem mohli a přáli podílet se na společenském životě.“²⁷ (*Charta práv a svobod starších občanů*. [online])

V českém prostředí se mi pro další studium tohoto tématu osvědčila publikační činnost profesorky Marty Munzarové (2005a, b, c). Její tři útlé publikace určené původně hlavně lékařskému a nelékařskému zdravotnickému personálu a studentům těchto oborů jsou přes svou nelehkou tematiku velmi

---

²⁴ *Ochrana lidských práv seniorů*. Stojanová, Kalvach. 2001. [online]. [cit. 2013-05-28]. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2003061827>

²⁵ *Evropská charta pacientů seniorů*. [online]. [cit. 2013-05-27]. Dostupné z: <http://www.umirani.cz/evropska-charta-pacientu-senioru.html>

²⁶ *Charta práv a svobod starších občanů*. [online]. [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.helpnet.cz/seniori/dokumenty-tykajici-se-senioru/364-3>

²⁷ Informace dostupné z internetu na: *Charta práv a svobod starších občanů*. [online]. [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.helpnet.cz/seniori/dokumenty-tykajici-se-senioru/364-3>

dobře přístupné a srozumitelné běžnému člověku. Se seniorskou tematikou souvisí také celá oblast tématu eutanazie a paliativní péče, té se Munzarová věnuje ve své publikaci s názvem Eutanazie, nebo paliativní péče? (2005c) – zmiňuji ji zde proto, že pro mě byla co se týče studia tohoto tématu zásadní svým otevřeným srozumitelným lidským přístupem, který vhodně kombinuje profesní znalosti autorky s jejím přesahem do lidskoprávní tematiky.

Příklad z praxe 11

Pokud se zde opět ohlédnu za dosavadní praxí mou a mých kolegů, mohu uvést několik konkrétních příkladů, které nejsou nijak plošné a často možná zasahují jen úzkou skupinu jednotlivců, kteří s námi přišli do styku při vzdělávacích aktivitách. Nicméně, všechny tyto zkušenosti a z nich plynoucí zážitky pro mě byly vždy silným uvědoměním, jak důležitá takto práce je. Jak důležité je začleňovat právě tuto skupinu do aktivit mladých lidí, produktivní generace, pracovat inkluzivně a nikoliv vyvíjet speciální programy pro seniory – o to, o co stojí nejméně je být se svými vrstevníky neustále, když už tak s nimi často tráví většinu svého času.

Přesto, že moje práce se primárně ubírá směrem k mladým lidem, dětem a těm, kteří s nimi pracují, jsou naše vzdělávací aktivity přístupné i starší generaci.

Díky tomu jsem měla možnost setkat se modelovým příkladem města Edinburgh, které rozvinulo svůj velký dobrovolnický program napříč generacemi – dobrovolníky jsou lidé všeho věku a právě seniorská populace má tak možnost a je aktivně povzbuzována municipalitou města a místní

platformou aby se zapojila. Volunteer centre Edinburgh²⁸ bylo první ve svém okolí, které zavedlo v roce 1996 dobrovolnický program 50+ a později v roce 2006 následovala studie zapojení celého města do dobrovolnických programů.

Britské ostrovy se vůbec zdají pokrokové co se týče práce v oblasti mezigenerační spolupráce jako prostředku aktivního boje proti sociálnímu vyloučení seniorské generace a dalším dopadům, které toto vyloučení má. Odtud pochází také poměrně rozšířené projekty společného bydlení seniorů a studentů – ve městech, kde mají často studenti těžkosti se ubytovat zároveň žije ve velkých bytech mnoho jednotlivců. Staří lidé se nechtějí ze svých míst stěhovat a mladí nemají dostatek prostředků na rozumné bydlení v době studia. Takto se tyto dvě skupiny dostávají dohromady a vzájemně si vypomáhají tam, kde je to třeba.

Moji kolegové vytvořili mezinárodní školicí modul s názvem InterGenerAction²⁹, jehož poslední edice se konala na podzim roku 2012 právě u nás v České republice a který sloužil právě k setkání těch, kteří chtějí prohloubit své znalosti v programech mezigenerační spolupráce a dozvědět se více o problematice ageismu.

Posledním příkladem dobré praxe je program Evropské unie Grundtvig³⁰, který se zaměřuje na celoživotní vzdělávání zaměřen na výukové a vzdělávací potřeby osob ve všech formách vzdělávání dospělých a nabízí

---

²⁸ Stránky Volunteer Centre Edinburgh.[online]. [cit. 2013-05-27]. Dostupné z: http://www.volunteeredinburgh.org.uk/about/Our_history

²⁹ Informace o kurzu Intergeneration. [online]. [cit. 2013-05-30]. Dostupné z: <https://www.salto-youth.net/tools/european-training-calendar/training/intergeneration.2761/>

³⁰ Stránky informující o programu Grundtvig.[online]. [cit. 2013-05-30]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/grundtvig_en.htm

formou grantového titulu různým organizacím možnost pořádat dobrovolnické projekty a otevírat dobrovolnické příležitosti pro věkovou skupinu „50+“.

3.3.4 Tématika LGBT

Možná se nabízí otázka, zda je tato skupina skutečně speciální cílovou skupinou lidských práv, která si zaslouží vlastní pozornost. Je tu přeci spousta dalších skupin, menšin.

Já bych na ní však ráda ilustrovala hned několik faktů.

LGBT, dnes již rozšířená zkratka v sobě nese souhrnné označení pro komunitu lesbiček, gayů, bisexuálních lidí a transsexuálů (z anglického lesbian, gay, bisexual, and transgender), dále se můžeme setkat se souhrnným označením „queer“ pro skupinu lidí, kteří mají menšinově odlišné sexuální vnímání či preference.

Tato skupina reprezentuje cílovou skupinu, na které nemusí být na první pohled patrné žádné vnější znaky pro její okolí, proč by se měla nějak odlišovat. Po mnoho let tedy zůstávalo veřejnému životu skryto prožívání lidí s odlišnou orientací. Na rozdíl od seniorů, či dětí, u kterých je na první moment patrné, že se něčím odlišují a mají tedy své specifické potřeby.

Dále tato skupina asi nejlépe ilustruje generační posuny ve vnímání lidskoprávních záležitostí. To ostatně ilustruji v příkladu níže.

Dnešní generace dětí a mladistvých vyrůstá v prostředí, které je i u nás relativně otevřené a jejich vnímání LGBT komunity se výrazně odlišuje od vnímání jejich rodičů a prarodičů.

Za velmi zdařilý a pozoruhodný považuj projekt organizace IFM-SEI³¹, která vyvíjí spoustu programů pro práci s dětmi a mládeží ve volném čase na různá témata zahrnující globální výchovu, práci s inkluzí znevýhodněných dětí do oddílů mládeže, budování citlivosti dětí vůči různým těmto tématům (českou členskou organizací je organizace Pionýr). Kromě jiného sestavili pro své potřeby a potřeby svých členských organizací po celém světě doplňkovou publikaci ke Compassitu (Flowers, 2007), která nese název Rainbow Resources³² a zabývá se tím, jak s malými dětmi pracovat s tematikou gender a sexuality.

Příklad z praxe 12

V praxi se pravidelně setkávám s tím, že děti a mladí lidé si velmi dobře uvědomují rozdíl ve vnímání tématu LGBT mezi sebou a svými rodiči a prarodiči. Velmi často se při jedné z aktivit ptáme ve třídách jednotlivců, zda by si dovedli představit, že si přivedou domu partnera stejného pohlaví. Co by na to rodiče řekli?

Odpovědi se velmi liší, i regionálně – jiné je to ve velkých městech ČR, jiné na malém městě či na vesnici, kde lidé mají často větší předsudky, protože se běžně neseťkávají s představiteli těchto menšin (opět se dostáváme k již zmíněnému tématu nakládání s odlišností). Je zde však patrné zvláště u menších dětí jak silně formuje názor rodičů názory dětí, pokud jsou pro ně rodiče silným vzorem. „Táta by mě přerazil, máma by byla zklamaná, že nebude mít vnoučata..“ je velmi častá odpověď.

Druhou otázkou pak bývá, co by jste říkali vy na to, kdyby si vaše děti přivedli domu partnera stejného pohlaví?

---

³¹ Stránky mezinárodní organizace The International Falcon Movement – Socialist Educational International.[online].[cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <http://ifm-sei.org/>

³² *Rainbow Resources: Compassito Companion on sexuality and gender.* [online]. [cit. 2013-05-31]. Dostupné z: <http://www.ifm-sei.org/files/up/rr-website.pdf>

A zde právě dochází k pěkné reflexi u většiny, že si uvědomí, že pro ně je to v pořádku, oni si tuto představu umí navodit, většinou se k tomu staví otevřeně, někteří mají přátele, kteří mají odlišnou sexuální orientaci a netají se s tím. Mnohokrát se mi v poslední době také stalo, že účastníci delších kurzů otevřeně mluvili, pokud sami byli představitelem nějaké takovéto skupiny.

Mám ještě dva příběhy z mezinárodního prostředí, které ilustrují potřebu pracovat otevřeně v naší společnosti právě i s touto cílovou skupinou. Do jisté míry, je to práce bezpečná a prospěšná pro jiné další a závažnější odlišnosti, které máme tendenci odsuzovat. Přijetí LGBT lidí je základem pro budování otevřené společnosti i v jiných směrech.

Díry v legislativě, které Evropské státy přes doporučení mezinárodních organizací a EU implementují jen velmi postupně. V roce 2008 jsem byla velmi překvapena, když jsme v rámci mého studia v Litvě probírali tamní lidsko-právní otázky a dostali jsme se na problematiku změny pohlaví. Litevská legislativa v té době povolovala medicínské postupy pro změnu pohlaví, bylo možné získat souhlas a podstoupit hormonální léčbu a operativní zákrok. Zádrhel ovšem nastal v případě osobních dokladů a matričních zápisů, kde se projevila nesoučinnost. Člověk, který změnil své pohlaví nemohl za žádného způsobu dosáhnout přepisu matriky a vystavení nového dokladu a jména, které by odpovídalo jeho současné identitě.

Je to poněkud kuriózní, ale zkuste se vcítit do role toho, kdo tomuto musí čelit a pokaždé když je dokladován vysvětlovat, proč to tak je, že se jeho doklad neslučuje s jeho totožností a s tím, kým se cítí být.

Dále máme na mezinárodní úrovni studnici příběhů, které vyvolává použití metody „Živá knihovna“ (v angličtině Human Library nebo Living library), kterou se u nás v ČR zabývá například organizace OPIM.³³

Živá knihovna stojí na základním principu, kde místo knihy si čtenář, kolemjdoucí, půjčuje knihu živou, tedy člověka s jeho příběhem. Je to metoda bojující s předsudky a stereotypy, na základě jednoduchého motto: „Nesud' knihu podle obalu!“ a „Potkej se svým předsudkem.“

Živá knihovna je velmi inkluzivní. Zahrnuje práci s knihami – je potřeba najít vhodné lidi, kteří budou umět sdílet svůj příběh. Dále práci s veřejností, která se účastní akcí se metoda aplikuje (u nás nejčastěji festivaly, návštěvy ve školách a otevřené dny v městských knihovnách). A konečně práci s organizátory akce, řediteli škol apod.

Právě s poslední skupinou bývají nejčastěji střety, zvláště když se jedná o veřejné akce nebo návštěvy škol.

Moji kolegové na Kypru museli čelit rozhodnutí, zda ustoupí oni a budou moci do škol chodit, nebo zda metodu ve školách aplikovat nebudou a budou se držet klíčové filosofie této metody. Ředitelé škol jim totiž opakovaně bránili přivést do školy jako živou knihu gaye a lesbičky, přesto, že ostatní knihy do školy mohly (zástupci jiných menšin).

Silnou výpověď o práci s metodou Živé knihovny v katolické Polsku podává také Dorota Molodynska-Kuntzel ve svém TED talk³⁴ ve Wroclavi (pro anglicky rozumící opravdu doporučuji si tuto prezentaci shlédnout, je silnou

---

³³ Stránky Organizace pro integraci menšin.[online].[cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <http://www.opim.cz/index.php?page=projekt-ziva-knihovna>

³⁴ Záznam TED talk TEDxStareMiasto - Dorota Mołodyńska-Kuntzel - What can a Human Library do to you? .[online].[cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=TK9OTC17Cfk>

výpovědí člověka, který dělá stejnou práci jako já a mnohé z řečeného bych nedokázala říct sama lépe).

Polsko je také jedinou zemí, kde byl manuál Kompas zakázán a stažen z pultů poté, co úřady zjistili, že je v něm aktivita, která nese název „Pojďme si promluvit o sexu“ a která údajně propaguje homosexualitu. Otevřenost vůči vzdělávání lidí v těchto oblastech není tedy ani u nás v Evropě ještě stále běžnou.

4. Závěr

„Lidská práva jsou tím, co vám nikdo nemůže odejmout.“

René Cassin

Tato práce rozhodně není kompletní, pouští se do širokého tématu a mapuje spíše povrchově možnosti v oblasti vzdělávání k lidským právům, tak jak se nám dnes nabízí.

Určitá povrchnost je s ohledem na šíři tématu, kterou lektor či pedagog musí v této oblasti pojmut a získat pro ni teoretické znalosti a zároveň ideálně i zkušenosti a dovednosti, které je schopen přenést na své posluchače a účastníky, téměř nezbytností. Je důležité chápat celou šířku problematiky lidských práv a umět z nich třídit ta témata, která mají pro danou cílovou skupinu největší relevanci.

Tato práce si také nekladla za cíl obsáhnout všechna témata. Jejich výčet nemůže být konečný a kompletní, to si autorka plně uvědomuje, a ani to nebylo úmyslem. Spíše šlo o to nastínit na základě příkladů, jak široká ta pomyslná základna lidských práv je a že zasahuje skoro do každé součásti našeho života.

Práce posloužila velmi dobře právě k pohledu na lidská práva z několika úhlů; zahrnující teorii, právní doklady dané významnými právními dokumenty, pohled „do kuchyně“ školitelů a lektorů v oblasti vzdělávání k lidským právům a konečně skrze vybraná témata dotýkající se běžného života.

Setkávám se v České republice, a je to nejspíš dáno také z velké míry historickým kontextem který si neseme a kterého se stěží zbavují současné generace školní mládeže, které snad již tuto zátěž definitivně odhodí, že jsme jaksí zhrublí a obroušení časem.

Často si neuvědomuje svá vlastní základní lidská práva a svobody, kterých jsme tak těžce nabyli a pod nánosem starých zvyků, tak jak jsme necitliví k sobě, často se stáváme necitlivými i ke svému okolí.

S tím se pojí také pasivita a neochota participovat na veřejném životě se strategií, že je co je doma, to se počítá a lépe se do ničeho nemíchat.

V tomto směru nám nesmírně prospělo otevření hranic, zvýšení mobility mladých lidí, studentů, ale také pracovníků, kteří získávají nové návyky a působením interkulturního světa okolo více si uvědomují, kam vlastně patří a na co mohou být hrdí. A nebo také naopak, kde jejich občanský zápal pro věc může přinést své plody.

Je však potřeba si toto neustále a každý den připomínat. Aktivně budovat zvláště u těch, kteří jsou v pomáhajících profesích, jsou pedagogy, doktory či se jinak setkávají s dalšími lidmi, kteří jsou tak zároveň i objektem i subjektem jejich pracovního zájmu, schopnost sebereflexe, kritického myšlení a chuť se dále vzdělávat, chápat souvislosti a probouzet v sobě v pracovním poměru lidskost, protože ta je největší devizou oblasti, ve které se pohybujeme.

Nestačí dnes na školách probrat Listinu základních práv a svobod a s mediky Chartu pacientů. Ty totiž nezaručí, že hluboká lidská postojová složka bude zasažena, je jednotlivec si skutečně něco uvědomí a něco si prožije a bude s tím také umět dále nakládat.

A ta potřeba vzdělávat v oblasti lidských práv je velmi silná u všech těch, které vychováváme a vzděláváme pro budoucí povolání, službu druhým. Protože pokud tuto elementární citlivost nebudeme budovat právě u této cílové skupiny, pocítí to v důsledku mnoho lidí ve chvílích, kdy budou potřebovat nejvíce pomoci.

A nesouvisí to jen s přímo prací s tímto tématem, ale s dalšími kontrolními a záchytnými mechanismy pro jedince v pomáhajících profesích, v medicíně, u učitelů.

Až příliš často jsem první, kdo se po mnoha letech ptá pedagogů na školení o lidských právech „ A jak se máte vy? Jsou Vaše práva porušována?“ a obvykle tato otázka spouští lavinu osobních výpovědí, které vyvolávají smutek.

Pokud se nenaučíme pečovat o ty, kteří mají pečovat sami, nabízet ji pro to strukturované vzdělání a systém supervizí a intervizí. Nevybudujeme zázemí, které podporuje důvěru, netrestá chyby, nabízí vyslechnutí. Zřejmě nikdy nebudeme žít ve společnosti, která by si vybudovala větší citlivost vůči lidských právům obecně.

Seznam použité literatury

Slovníky:

ADAMOVIČ, Karolina, Ladislav KRÍŽKOVSKÝ, Jitka ŠOUŠOVÁ a Jiří ŠOUŠA. *Politologický slovník*. 1. vyd. Praha: Beck, 2001, ix, 284 s. ISBN 80-7179-469-4.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka: a Slovník filosofických pojmů*. 5., rozš. vyd., (Ve Vyšehradu 3.). Praha: Vyšehrad, 2007, 411 s. ISBN 978-80-7021-884-6.

Sekundární:

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Vyd. v tomto překladu 2., V nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2001, 292 s. ISBN 80-200-0917-5.

BRANDER, Patricia. *Kompas: manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2006, 422 s. ISBN 80-7203-827-3.

BRANDER, Patricia. *Compass: Manual for human rights education with young people*. Strasbourg: Council of Europe, 2012, 422 s. ISBN 978-92-871-7320-1.

ECKERTOVIČ, Hana. *Výchova dítěte k posilování úcty k lidským právům*. Diplomová práce, Zlín: UTB, 2010

ENSLER, Eve. *Vagina monology*. Praha: Pragma, c2002, xv, 190 s. ISBN 80-7205-900-9

FLOWERS, Nancy et al. *Compasito: manual on human rights education for children*. Budapest: Directorate of Youth and Sport, Council of Europe, 2007. ISBN 978-92-871-6369-1.

KOMÁRKOVÁ, Božena a Ladislav HEJDÁNEK. *Původ a význam lidských práv*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, 234 s. ISBN 80-04-25384-9.

KOMÁRKOVÁ, Božena. *Lidská práva*. 1. vyd. Heršpice: EMAN, 1997, 122 s. ISBN 80-901854-5-2.

LOCHMAN, Ondřej a Karl-Heinz BITTL. *Já, občan Evropy: jak na evropské občanství a evropskou dimenzi v projektech neformálního vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Národní institut dětí a mládeže, 2011, 58 s. Ježura. ISBN 978-80-87449-03-5.

MASARYK, Tomáš Garrigue a Josef NAVRÁTIL. *Ideály humanitní: Problém malého národa ; Demokratism v politice*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1990, 127 s. ISBN 80-7023-036-3.

MOREE, Dana a Karl-Heinz BITTL. *Dobrodružství s kulturou: transkulturní učení v česko-německé práci s mládeží*. 1.vyd. Regensburg: Koordinierungszentrum Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch Tandem, 2007, 148 s. ISBN 978-80-7043-566-3.

MUNZAROVÁ, Marta. *Zdravotnická etika od A do Z*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005a, 153 s. ISBN 80-247-1024-2.

MUNZAROVÁ, Marta. *Lékařský výzkum a etika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005b, 120 s. ISBN 80-247-0924-4.

MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanazie, nebo paliativní péče?*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005c, 108 s. ISBN 80-247-1025-0.

ROTTER, Hans. *Důstojnost lidského života*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999, 107 s. ISBN 80-7021-302-7.

SOKOL, Jan. *Filosofická antropologie: člověk jako osoba*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 222 s. ISBN 80-7178-627-6.

SOKOL, Jan a Zdeněk PINC. *Antropologie a etika*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003, 167 s. ISBN 80-7254-372-5.

*Citace ČSN ISO 690, citace z knihovny UK: <http://ckis.cuni.cz>

WEB:

All Together: Making inclusion happen. [online]. [cit. 2013-05-31]. Dostupné z: <http://www.ifm-sei.org/files/up/handbook.pdf>.

Rainbow Resources: Compasito Companion on sexuality and gender. [online]. [cit. 2013-05-31]. Dostupné z: <http://www.ifm-sei.org/files/up/tr-website.pdf>

Evropská charta pacientů seniorů. [online]. [cit. 2013-05-27]. Dostupné z: <http://www.umirani.cz/evropska-charta-pacientu-senioru.html>

Ochrana lidských práv seniorů. Stojanová, Kalvach. 2001. [online]. [cit. 2013-05-28]. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/view.php?cislocclanku=2003061827>

Týrání, špatné zacházení, zanedbávání. [online]. [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/4-socialni-sluzby/14-senior-telefon--telefonicka-krizova-pomoc/143-tyrani>

Charta práv a svobod starších občanů. [online]. [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.helpnet.cz/seniori/dokumenty-tykajici-se-senioru/364-3>

Webové stránky věnované tématu ageismus.[online]. [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.ageismus.cz/>

Stránky Volunteer Centre Edinburgh.[online]. [cit. 2013-05-27]. Dostupné z: http://www.volunteeredinburgh.org.uk/about/Our_history

Informace o kurzu Intergeneration. [online]. [cit. 2013-05-30]. Dostupné z: <https://www.salto-youth.net/tools/european-training-calendar/training/intergeneration.2761/>

Stránky informující o programu Grundtvig.[online]. [cit. 2013-05-30]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/grundtvig_en.htm

Stránky nadace Random Acts of Kindness.[online]. [cit. 2013-05-31]. Dostupné z: <http://www.randomactsofkindness.org/>

Definice „Random act of kindness“. [online]. [cit. 2013-05-29]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Random_act_of_kindness

Stránky organizace International Young Naturefriends.[online]. [cit. 2013-05-31]. Dostupné z: <http://www.iynf.org/about-us/what-iynf>

Stránky hnutí Naturefriends.[online]. [cit. 2013-05-28]. Dostupné z: http://www.nfi.at//index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=63

Stránky projektu SMOK (Síť multikulturních otevřených klubů). [online]. [cit. 2013-05-24]. Dostupné z: <http://smok.asker.cz/>

The Code Of Hammurabi. [online]. [cit. 2013-06-02]. <http://www.general-intelligence.com/library/hr.pdf>

Magna charta libertatum – Wikipedie. In: *Wikipedia: the free encyclopedia*. [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Magna_charta_libertatum

ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY č 1720/2006/ES.[online]. [cit. 2013-06-02]. Dostupné z:http://www.naep.cz/project-data/Rozhodnuti_LL_P_c1720-2006-ES.pdf

DOPORUČENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY ze dne 18. prosince 2006o klíčových schopnostech pro celoživotní učení (2006/962/ES). [online]. [cit. 2013-06-02]. Dostupné z:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:cs:PDF>

Education for Citizenship and Human Rights. [online]. [cit. 2013-05-25]. Dostupné z: <http://www.coe.int/t/dg4/education/edc/>

Stránky organizace Agentura rozvojové pomoci Olomouckého kraje .[online]. [cit. 2013-05-24]. Dostupné z: <http://www.arpok.cz/index.php/cs-CZ/>

Stránky organizace Nesehnutí.[online]. [cit. 2013-05-24]. Dostupné z: <http://nesehnuti.cz>

Deklarace práv člověka a občana – Wikipedie. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Deklarace_pr%C3%A1v_%C4%8Dlov%C4%9Bka_a_ob%C4%8Dana

Deklarace nezávislosti Spojených států amerických – Wikipedie. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-02]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Deklarace_nez%C3%A1vislosti_Spojen%C3%BDch_st%C3%A1t%C5%AF_americk%C3%BDch

Všeobecná deklarace lidských práv. AMNESTY INTERNATIONAL ČESKÁ REPUBLIKA. <http://www.lidskaprava.cz/> [online]. © 2010-2011 [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>

Evropská úmluva o ochraně lidských práv. [online]. [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

Evropská sociální charta. [online]. [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1218/esch.pdf>

Metody NFV. [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z: <http://www.neformalnivzdelavani.cz/metody-nfv/>

Recognition of non-formal learning in the youth field. [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z: <https://www.youthpass.eu/en/youthpass/>

Úmluva o právech dítěte. [online]. [cit. 2013-06-02]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

Stránky mezinárodní organizace The International Falcon Movement – Socialist Educational International.[online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <http://ifm-sei.org/>

Stránky Organizace pro integraci menšin.[online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <http://www.opim.cz/index.php?page=projekt-ziva-knihovna>

Záznam TED talk TEDxStareMiasto - Dorota Mołodyńska-Kuntzel - What can a Human Library do to you? .[online].[cit. 2013-06-03]. Dostupné z:
<http://www.youtube.com/watch?v=TK9OTC17Cfk>

Záznam TED talk Eva Ensler: A najednou – mé tělo.[online].[cit. 2013-06-03]. Dostupné z:
http://www.ted.com/talks/eve_ensler.html

Shrnutí / Summary

Vzdělávání k lidským právům

Human Rights Education

Lucie Frišová

Tato diplomová práce se zabývá oblastí vzdělávání k lidským právům se specifickým zaměřením na inovativní přístupy, které by bylo možné uplatňovat v rámci vyššího odborného a vysokého školství v oblastech zdravotnických oborů, sociálních oborů, oborů charitativní práce, sociální pedagogiky a další příbuzných oborů v oblasti přímé práce s klientem, pacientem či studentem. Práce se snaží popsat z dostupných zdrojů oblast výchovy a formace jedince v oblasti lidských práv. Dále má pak poukázat na současný pohled na vzdělávání k lidským právům a nabídnout inspiraci pro práci na tomto tématu ve výše zmíněných oblastech studijních oborů.

První kapitola nabízí krátký úvod shrnující zaměření a pojetí této diplomové práce.

Druhá kapitola se zabývá kontextem a vývojem problematiky lidských práv a vzdělávání k lidským právům. Mapuje, jakou jsou vlastnosti lidských práv, klíčové hodnoty určující pro lidská práva a znaky lidských práv. V další části se pak tato kapitola zabývá dělením práv na jednotlivé generace. Stručně se kapitola dotýká také dějinných souvislostí a shrnuje základní dokumenty, které ošetřují lidská práva.

S ohledem na tematiku vzdělávání rozebírá kapitola následně situaci se vzděláváním k lidským právům a základní metodologické postupy v současné době využívané. Kapitola se uzavírá shrnutím, proč je důležité pečovat o lidská práva.

Třetí kapitola se věnuje tématům lidských práv – tomu jak se lidská práva promítají do jednotlivých oblastí lidského života. Dělí se dále na základní témata lidských práv, další témata a témata zvláště ohrožených skupin. Zabývá se hlouběji vybranými tématy a ilustruje na nich za pomoci konkrétních příkladů z praxe, jak se s těmito tématy dá pracovat v rámci vzdělávání a co vše může být jejich obsahem. Formuluje také základní otázky, které se na tato témata vážou.

Poslední čtvrtá kapitola je pak závěrem celé práce. Shrnuje poznatky a krátce se zamýšlí nad tím, kam by se mělo vzdělávání k lidským právům nadále ubírat.

--

This thesis is concerned with the education of human rights with specific focus on innovative approaches that could be applied in the institutes of higher education in the areas of health professionals , social studies, charity work, social pedagogy and other related disciplines in the field of direct work with clients, patients and students.

The thesis tries to describe the resources available and generally the area of education and formation of an individual in human rights. Furthermore, it tries to point out the current view of education for human rights and offer inspiration to work on this topic in the above mentioned fields of study subjects.

The first chapter provides a brief introduction summarizing the focus and approach of this thesis.

The second chapter deals with the context and development of human rights education and human rights. It describes what are the characteristics of human rights, core values determining the characteristics of human rights and human rights main features.

The next section of this chapter then deals with the division of rights into generations. In short, the chapter also touches historical context and summarizes the basic documents which treat human rights.

With regard to the topic of education chapter then discusses the situation with education for human rights and basic methodological approaches currently being used. Chapter concludes with a summary of why it is important to care about human rights.

The third chapter is devoted to themes of human rights – that, how human rights are reflected in the different areas of human life. It is subdivided into basic themes of human rights issues and other topics of particularly vulnerable groups. It deals with the deeper selected topics and try to illustrate them with the help of practical examples , how these themes can work in education and what may be contained therein. It puts down the basic questions that are bound to these topics.

The fourth chapter is the conclusion of the whole work . Summarizes the findings and briefly reflects on where should education for human rights continue to move.